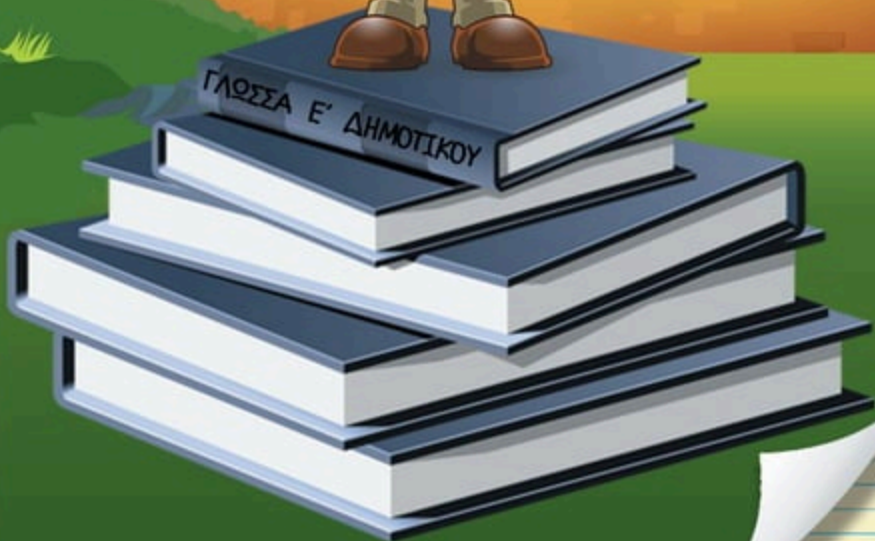

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Ε' Δημοτικού

A
Τεύχος

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΩΗ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Ο φίλος μας το περιβάλλον

Για να δείξουμε στη γλώσσα μας πότε γίνεται κάτι που περιγράφουμε, χρησιμοποιούμε πολλούς τρόπους:

- Τους χρόνους των ρημάτων (τρέχω, έτρεχα, θα τρέξω κλπ.)
- Χρονικά επιρρήματα (νωρίς, αργά, τώρα, ύστερα, μετά, χθες, φέτος κτλ.)
- Φράσεις με προθέσεις (σε λίγο, κατά το Πάσχα, μέχρι αύριο κλπ.)
- Χρονικές προτάσεις (ώσπου να έρθετε... , πριν φτάσουν..., μόλις ξύπνησε κλπ.)
- Ουσιαστικά σε πτώση αιτιατική, γενική και, σπάνια, σε ονομαστική μαζί με το άρθρο (την άνοιξη, τη Δευτέρα, του χρόνου κλπ.)
- Χρονικές μετοχές (οι οποίες μπορούν να αντικατασταθούν και από χρονικές προτάσεις). π.χ. Περπατώντας μονολογούσε. (Ενώ περπάταγε μονολογούσε.)

Θυμάμαι

1. Το **ρήμα** έχει τρεις χρονικές βαθμίδες (παρόν , παρελθόν και μέλλον).
2. Το **ρήμα** μας δείχνει αν η πράξη που περιγράφουμε είναι εξακολουθητική (επαναλαμβανόμενη) ή αν αναφερόμαστε σε αυτή χωρίς να δηλώνουμε διάρκεια, δηλαδή συνοπτικά (συνοπτική - στιγμιαία).
π.χ. Έτρεχε κάθε πρωί 14 χιλιόμετρα.
Έτρεξε χθες το πρωί 14 χιλιόμετρα.
3. Τα **επιρρήματα** είναι άκλιτες λέξεις που προσδιορίζουν κυρίως ρήματα και ορισμένες φορές ουσιαστικά ή άλλα επιρρήματα. Με επιρρήματα μπορούμε να περιγράψουμε πολλές διαφορετικές ιδιότητες της πράξης που δηλώνει το ρήμα. Αρκετές φορές, τα επιρρήματα μπορεί να συνοδεύουν επίθετα ενώ, άλλες φορές, τα επιρρήματα προσδιορίζουν όχι το ρήμα αλλά ολόκληρη την πρόταση.

Τα **χρονικά επιρρήματα** απαντούν στην ερώτηση **πότε;**

4. Οι **μετοχές** φτιάχνονται από ρήματα κι έχουν κατάληξη **-μένος, -μένη, -μένο** (η κλιτή μετοχή) και **-οντας/-ώντας** (η άκλιτη μετοχή).
5. Οι **προθέσεις** είναι μικρές, άκλιτες λέξεις, οι οποίες μπαίνουν μπροστά από ονόματα ή επιρρήματα. Ορισμένες από αυτές είναι οι : **με, σε, για, ως, προς, μετά, παρά, αντί, από, κατά, δίχως, χωρίς, ίσαμε**

6. Οι χρονικές προτάσεις εισάγονται με τους χρονικούς συνδέσμους και χωρίζονται με κόμμα από την ανεξάρτητη πρόταση.

Χρονικοί σύνδεσμοι : όταν, σαν, ενώ, αφού, μόλις, πριν, πριν να, ωστόσο, προτού, καθώς, οπότε, αφότου, ώσπου, όσο, που

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Διαβάζω τις παρακάτω προτάσεις, υπογραμμίζω τα ρήματα που βρίσκονται σε χρόνο ενεστώτα και τα μεταφέρω στον παρατατικό, κάνοντας τις απαραίτητες αλλαγές:

π.χ. Πηγαίνει στο παντοπωλείο και αγοράζει τρόφιμα.

Πήγαινε στο παντοπωλείο και αγόραζε τρόφιμα.

- Τα πλάσματα που ζουν στο δάσος δεν ξέρουν τα ρολόγια.

- Ο ήλιος μετράει τη ζωή με αυγές και δειλινά.

- Μαύρος καπνός σκεπάζει την περιοχή και οι κάτοικοι τρέχουν πανικόβλητοι.

- Εσείς καθαρίζετε την κουζίνα κάθε βράδυ και πλένετε τα πιάτα.

- Μιλούν με τον υπεύθυνο ασφαλείας του σταθμού αλλά αυτός φυσάει και ξεφυσάει από τον θυμό του.

2. Στο παρακάτω κείμενο **υπογραμμίζω τα χρονικά επιρρήματα και κυκλώνω τις φράσεις με προθέσεις που φανερώνουν χρόνο**, όπως στο παράδειγμα:

Χτες δεν πρόλαβα να ολοκληρώσω την εργασία μου. **Νωρίς το πρωί** πέρασε από το σπίτι ο Λευτέρης και καθίσαμε να πούμε τα νέα μας.

Κατά το απόγευμα επέστρεψαν στην κατασκήνωση και τα τελευταία παιδιά. Όλη η ομάδα είχε φύγει πριν ξημερώσει, με σκοπό να εξερευνησουν τη γύρω περιοχή. Μέσα σε μια μέρα θα έπρεπε να χαρτογραφήσουν ένα μεγάλο μέρος του δάσους. Κάποτε ο Σταύρος είχε πάρει μέρος σε μια αντίστοιχη αποστολή. Φέτος οι εξερευνητές θα προσπαθήσουν να κάνουν ό'τι μπορούν έτσι ώστε, μέχρι του χρόνου, να έχει ολοκληρωθεί το έργο τους.

Φτιάχνω δικές μου προτάσεις χρησιμοποιώντας **χρονικά επιρρήματα και τις φράσεις με προθέσεις που φανερώνουν χρόνο** που εντόπισα στο κείμενο:

π.χ. Ο Αντώνης χτες ήταν άρρωστος.

Η θεία μου έφτασε στην Αθήνα νωρίς το πρωί.

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

3. Ενώνω τις παρακάτω προτάσεις χρησιμοποιώντας κάθε φορά τον **χρονικό σύνδεσμο** της παρένθεσης (δεν ξεχνώ να βάλω κόμμα όπου απαιτείται):

π.χ. Κατάλαβε το λάθος του. Ζήτησε συγνώμη. (όταν)

Όταν κατάλαβε το λάθος του, ζήτησε συγνώμη.

Αντιληφθήκαμε πως χρειαζόνταν βοήθεια. Τρέξαμε προς το μέρος της. (μόλις)

Η πρώτη ομάδα ετοιμαζόταν να αναχωρήσει. Η δεύτερη ομάδα είχε επιστρέψει. (αφού)

Πολλά άλλαξαν. Ο αρχηγός της φυλής τραυματίστηκε στη μάχη. (αφότου)

Περίμενα στην ουρά του καταστήματος τροφίμων για να πληρώσω. Μου έπεσε το μπουκάλι με το γάλα στο πάτωμα. (ενώ)

Πηγαίνουμε εκδρομή. Βρέχει ασταμάτητα. (όποτε)

4. Συμπληρώνω τις προτάσεις με τα κατάλληλα χρονικά επιρρήματα που δίνονται παρακάτω:
(κάποτε, ήδη, αμέσως, μόλις, συχνά, φέτος, τώρα)

Έπρεπε _____ να έχουμε φύγει για το χωριό!

_____ ο θεός μου είχε κινδυνέψει με τη βάρκα.

Πηγαίνουν _____ στο νησί και επισκέπτονται τους συγγενείς τους.

Θα ήθελες _____ να μου πεις τι ακριβώς συνέβη;

Δεν πήγαμε _____ το καλοκαίρι σε πολλά μέρη γιατί το αυτοκίνητό μας χάλασε.

Δε μπορούσε να κρύψει τη χαρά του _____ έμαθε πως την επόμενη εβδομάδα θα ερχόταν ο αδερφός του.

Παρατηρήσεις:

1. Όταν το **σαν** δεν είναι χρονικός σύνδεσμος, δε χωρίζεται με κόμμα η πρόταση που αρχίζει από αυτό.
2. Όταν ο χρονικός σύνδεσμος **πριν** δεν είναι μπροστά από ρήμα, αλλά μπροστά από τη λέξη από, τότε δεν μπαίνει κόμμα. Αντίθετα, όταν είναι μπροστά από ρήμα, μπαίνει:
π.χ. Θα επιστρέψουν πριν από το βράδυ. Ενώ: Θα επιστρέψουν, πριν δύσει ο ήλιος.

5. Λεξιλόγιο

ρυάκι : _____

θροίζω: _____

νιφάδα: _____

εφήμερος: _____

πανδαισία: _____

πολύχρωμος: _____

Οι χρόνοι των ρημάτων

Το **ρήμα** αποτελεί το κεντρικό συστατικό στοιχείο της πρότασης. Είναι αυτό που νοηματοδοτεί την πρόταση. Επιτελεί δύο βασικές λειτουργίες. Πρώτον, **δηλώνει αν το υποκείμενο ενεργεί, παθαίνει κάτι ή βρίσκεται σε μία κατάσταση**, και δεύτερον, **δίνει χρονικές πληροφορίες, τόσο ως προς τον χρονικό άξονα (παρελθόν, παρόν, μέλλον), όσο και ως προς το ποιόν της ενέργειας (συνεχές, συνοπτικό, συντελεσμένο).**

π.χ. Το αυτοκίνητο σταμάτησε. (παρελθόν - συνοπτικό)
Η Μαρία διαβάζει. (παρόν - συνεχές)
Οι φίλοι μας θα έρθουν αύριο. (μέλλον - συνοπτικό)

Σχηματισμός των **παροντικών χρόνων** (ενεστώτας, παρακείμενος) :

Ο **ενεστώτας** περιγράφει μία ενέργεια που εξελίσσεται στο παρόν (π.χ. Ο Σταμάτης περπατά στον δρόμο) ή που επαναλαμβάνεται συνήθως (π.χ. Ο τροχονόμος ρυθμίζει την κίνηση των οχημάτων.)

Ο **παρακείμενος** μας δείχνει ότι μία ενέργεια έχει ήδη ολοκληρωθεί τη στιγμή που μιλάμε, και σχηματίζεται με το βοηθητικό ρήμα **έχω** και τον άκλιτο τύπο γ' ενικού του εξαρτημένου. (π.χ. Έχω ρυθμίσει όλες τις υποθέσεις μου.)

Σημ. Ο εξαρτημένος τύπος δεν χρησιμοποιείται μόνος του στη γλώσσα αλλά τον βρίσκουμε πάντα με μόρια ή με το ρήμα «έχω», από τα οποία και εξαρτάται. (στο παράδειγμά μας ο εξαρτημένος τύπος είναι το «ρυθμίσει»)

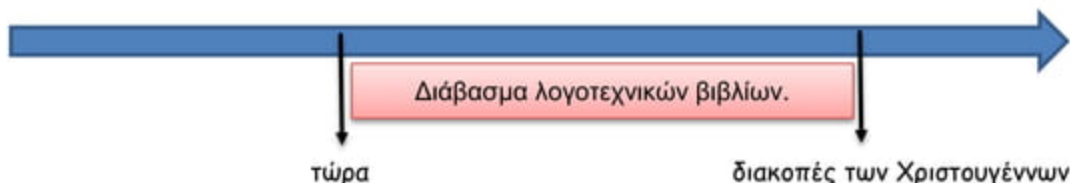
Σχηματισμός των **μελλοντικών χρόνων** (συνοπτικός μέλλοντας, εξακολουθητικός μέλλοντας, συντελεσμένος μέλλοντας)

Ο **συνοπτικός μέλλοντας** μας δείχνει μία ενέργεια που θα γίνει κάποια στιγμή στο μέλλον. (π.χ. Θα σου δείξω τον δρόμο για το σπίτι.)

Ο **εξακολουθητικός μέλλοντας** μας δείχνει μία ενέργεια που θα γίνεται στο μέλλον είτε εξακολουθητικά (συνεχώς) είτε επαναλαμβανόμενα. (π.χ. Κάθε μέρα θα σου δείχνω τον δρόμο μέχρι να τον μάθεις.)

Ο **συντελεσμένος μέλλοντας** μιλά για μία ενέργεια (ή για μια σειρά από ενέργειες) που θα γίνει στο μέλλον και θα έχει τελειώσει πριν από κάποιο χρονικό σημείο.

(π.χ. Θα έχω διαβάσει τουλάχιστον τρία λογοτεχνικά βιβλία όταν θα έρθουν οι διακοπές των Χριστουγέννων.)

Συνοπτικός μέλλοντας	θα + εξαρτημένος τύπος	θα παίξει
Εξακολουθητικός μέλλοντας	θα + τύποι ενεστώτα	θα παίζει
Συντελεσμένος μέλλοντας	θα + τύποι παρακειμένου	θα έχει παίξει

Σχηματισμός των παρελθοντικών χρόνων (αόριστος, παρατατικός, υπερσυντέλικος)

Ο **αόριστος** μας δείχνει μια ενέργεια που έγινε στο παρελθόν και είχε συνοπτικό χαρακτήρα (χωρίς να ενδιαφερόμαστε για το αν η ενέργεια αυτή είχε μικρή ή μεγάλη διάρκεια).

π.χ. Μίλησα με την Αργυρώ χτες το απόγευμα.

Ο **παρατατικός** μας δείχνει μια ενέργεια που γινόταν στο παρελθόν είτε εξακολουθητικά (συνεχώς) είτε επαναλαμβανόμενα.

π.χ. Όλο το απόγευμα προσπαθούσε να κατεβάσει τη γάτα από το δέντρο.

Ο **υπερσυντέλικος** μιλά για μια ενέργεια που έγινε στο παρελθόν και που είχε ολοκληρωθεί πριν από κάποια άλλη χρονική στιγμή στο παρελθόν.

π.χ. Είχα διαβάσει τρία λογοτεχνικά βιβλία όταν ήρθαν οι διακοπές των Χριστουγέννων.

Ασκήσεις εμπέδωσης

- Μεταφέρω τα υπογραμμισμένα ρήματα των παρακάτω προτάσεων στον χρόνο που μου υποδεικνύει κάθε φορά η παρένθεση, κάνοντας κάθε φορά τις απαραίτητες αλλαγές:

π.χ. Μπήκα μέσα στο μετρό και στάθηκα δίπλα στην πόρτα. (Αόριστος)
Μπαίνω μέσα στο μετρό και στέκομαι δίπλα στην πόρτα. (Ενεστώτας)
Θα μπω μέσα στο μετρό και θα σταθώ δίπλα στην πόρτα. (Συνοπτικός Μέλλοντας)

➤ Θα προσπαθήσουμε να αντιμετωπίσουμε τον κίνδυνο με αποφασιστικότητα. (Συνοπτ. Μέλ.)
 _____ (Ενεστώτας)
 _____ (Παρατατικός)

➤ Είχε ολοκληρώσει τα μαθήματά του πριν από τις 9 μμ. (Υπερσυντέλικος)

Κάθε μέρα _____ (Ενεστώτας)

_____ (Συντελεσμένος Μέλ.)

➤ Κλειδώνουμε πολύ καλά την πόρτα του σπιτιού μας. (Ενεστώτας)

_____ (Αόριστος)

_____, όταν ακούσαμε ένα θόρυβο. (Υπερσυντέλικος)

➤ «Θα εργαζόμαστε αρμονικά και θα λύνουμε τις διαφωνίες μας ειρηνικά», είπαν τα παιδιά με μια φωνή. (Εξακολουθητικός Μέλ.)

_____ (Αόριστος)

«Κατά το παρελθόν _____

_____ (Παρακείμενος)

2. Συμπληρώνω στα κενά το α' ενικό πρόσωπο του ενεστώτα της οριστικής των υπογραμμισμένων ρημάτων:

π.χ. Οι αστυνομικοί προσπάθησαν να σταματήσουν το αυτοκίνητο. εγώ - (προσπαθώ)

➤ Η ρόδα του αυτοκινήτου μας έπεσε μέσα σε μια μεγάλη λακκούβα. (_____)

➤ Θα αντιληφθούν το λάθος τους, όταν θα είναι πια αργά. (_____)

➤ Είχατε ήδη φύγει, όταν ακούστηκε ένας έντονος θόρυβος. (_____)

➤ «Αναρωτήθηκες ποτέ πώς θα είναι ο πλανήτης μας σε μερικούς αιώνες από τώρα;» (_____)

➤ Έπρεπε πάση θυσία να αποφύγει τη συνάντηση αυτή. (_____)

3. Λεξιλόγιο

όξινος: _____

παράνομος: _____

κατάλυμα: _____

ανηφόρα: _____

οροσειρά: _____

Η φίλη μας η Θάλασσα

Η Θάλασσα είναι το παν. Καλύπτει τα 7/10 της γήινης σφαίρας.

Η ανάσα της είναι αγνή και υγιεινή.

Είναι μια απέραντη έρημος όπου ο άνθρωπος δεν αισθάνεται ποτέ μόνος, γιατί η ζωή στροβιλίζεται από όλες τις πλευρές.

Ιούλιος Βερν

Γραμματική

Σύνθετες λέξεις με α' συνθετικό το οικό- και η σημασία τους.

Η λέξη **οίκος** είναι αρχαία ελληνική και σήμαινε **σπίτι, κατοικία**. Σήμερα δε χρησιμοποιείται ως ανεξάρτητη λέξη. Σε πολλές λέξεις έχει διατηρηθεί ως α' συνθετικό και σημαίνει ότι κάτι σχετίζεται με : το σπίτι (π.χ. οικοδομή : οίκος + δομή , το φτιάξιμο - χτίσιμο του σπιτιού), την οικογένεια (π.χ. οικογενειάρχης: οίκος + άρχω : ο αρχηγός της οικογένειας) ή το περιβάλλον (π.χ. οικολόγος: οίκος + λόγος , αυτός που ασχολείται με την οικολογία).

Θυμάμαι...

Σύνθετη λέξη ονομάζεται η λέξη εκείνη που σχηματίζεται από δύο ή περισσότερες διαφορετικές λέξεις. Οι απλές λέξεις που ενώνονται λέγονται **συνθετικά**.

π.χ. μπαλκόνι + πόρτα = μπαλκονόπορτα
α' συνθετικό β' συνθετικό σύνθετη λέξη

Οι σύνθετες λέξεις που αναλύονται με αυτόν τον τρόπο σε α' και β' συνθετικά λέγονται παρατακτικά σύνθετα και μπορούν να είναι:

- **ουσιαστικά** (αμμοθύελλα = άμμος + θύελλα)
- **επίθετα** (κοκκινοπράσινος = κόκκινος + πράσινος)
- **ρήματα** (ανοιγοκλείνω = ανοίγω + κλείνω)
- **επιρρήματα** (βορειοανατολικά = βόρεια + ανατολικά)

Σε ορισμένα σύνθετα το πρώτο συνθετικό προσδιορίζει το δεύτερο και του προσθέτει κάποιο γνώρισμα. Αυτές οι σύνθετες λέξεις ονομάζονται **προσδιοριστικά σύνθετα**. Τέτοια είναι τα παρακάτω: πρωτοπόρος (αυτός που χαράσσει πρώτος μια πορεία), παλιοσίδηρα (τα σίδηρα που είναι παλιά - σκουριασμένα), βαριανασαίνω (ανασαίνω βαριά), καταπράσινο (κατά + πράσινος)

Τα **κτητικά σύνθετα** φανερώνουν εκείνον που έχει κάτι (κάτι του ανήκει - το έχει σαν χαρακτηριστικό) ως δικό του κτήμα. Τέτοια είναι: αριστερόχειρας (αυτός που γράφει με το αριστερό χέρι, οξύθυμος (αυτός που εκνευρίζεται με το παραμικρό), ξανθομαλλούσα (η γυναίκα που έχει ξανθά μαλλιά).

Τέλος έχουμε και τα **αντικειμενικά σύνθετα**. Ονομάζονται έτσι γιατί το ένα συνθετικό τους προέρχεται από ρήμα και το άλλο είναι ένα ουσιαστικό, που γίνεται αντικείμενο στο ρήμα.

Ρήμα Αντικ.

(π.χ. ελαιοκαλλιεργητής : αυτός που καλλιεργεί τις ελιές)

Θυμάμαι επίσης: Όταν το α' συνθετικό ανήκει στα κλιτά μέρη του λόγου, ενώνεται με το β' συνθετικό συνήθως με το **-ο-** το οποίο και λέμε **συνδετικό**.

Παραδείγματα: ανοίγω + κλείνω = ανοιγοκλείνω

ημέρα + μισθός = ημερομίσθιο κλπ.

Τέλος, σύνθετες λέξεις μπορούν να σχηματιστούν και όταν ορισμένες λέξεις παίρνουν στην αρχή τους ένα αχώριστο μόριο : ξε-, α(ν)-, ανα-, συν-, κ.α. (π.χ. γνωστός - άγνωστος)

Ορθογραφία των ρηματικών καταλήξεων -τε και -ται

-τε και -ται

- ○ ○ Στον ενεστώτα και στον εξακολουθητικό μέλλοντα της ενεργητικής φωνής, το β' πρόσωπο του πληθυντικού αριθμού παίρνει κατάληξη **-τε** . Στον ενεστώτα και στον εξακολουθητικό μέλλοντα της παθητικής φωνής, το γ' πρόσωπο του ενικού αριθμού παίρνει την κατάληξη **-ται** .

Ενεργητική φωνή

β' πρόσωπο πληθυντικού αριθμού	Ενεστώτας	
	Εξاک. Μέλλοντας	θα εκνευρίζετε
	(εσείς) εκνευρίζετε	θα ταλαιπωρείτε
(εσείς) ταλαιπωρείτε		

Παθητική φωνή

γ' πρόσωπο ενικού αριθμού	Ενεστώτας	
	Εξاک. Μέλλοντας	θα εκνευρίζεται
	(αυτός,-ή,-ό) εκνευρίζεται	(αυτός,-ή,-ό) θα ταλαιπωρείται
(αυτός,-ή,-ό) ταλαιπωρείται		

ΠΡΟΣΟΧΗ!!!

Στον ενεστώτα της παθητικής φωνής υπάρχουν και μερικά ρήματα που εμφανίζονται μόνο στο γ' πρόσωπο του ενικού και παίρνουν κατάληξη σε -ται. Τα ρήματα αυτά ανήκουν στην οικογένεια των απρόσωπων ρημάτων και δεν έχουν ως υποκείμενο κάποιο ουσιαστικό ή αντωνυμία. (π.χ. Φαίνεται πως θα καθυστερήσει να έρθει. Απαγορεύεται η ρίψη απορριμμάτων στο δάσος.)

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Σχηματίζω σύνθετες λέξεις χρησιμοποιώντας τα παρακάτω συνθετικά:

αέρας + σάκος =

θάλασσα + πουλί =

οίκος + σύστημα =

μόνος + ακριβός =

άνεμος + μύλος =

πετρέλαιο + κηλίδα =

τραπέζι + μαντίλι =

δάσος + φύλακας =

κακός + μοίρα =

αλάτι + πιπέρι =

ασημί + πράσινο =

μπαίνω + βγαίνω =

2. Συμπληρώνω τους παρακάτω πίνακες με σύνθετες λέξεις που έχουν ως α' ή β' συνθετικό τη λέξη:

αγωγή

οδός

3. Συμπληρώνω τα κενά του παρακάτω κειμένου με -τε ή -ται :

«Αργήσατ___ πολύ να έρθετ___, Γνωρίζετ___ πως ο πατέρας βιάζετ___ να φύγουμε.»

«Προσπαθήσαμε να έρθουμε γρήγορα αλλά στον παρακάτω δρόμο απαγορεύετ___ η διέλευση. Πού είναι ο πατέρας;»

« Ο πατέρας είναι στο μπάνιο και ετοιμάζετ___, Ξυρίζετ___ και πλένετ___, Η θεία Ορτανσία τηλεφώνησε και είπε πως έρχετ___ και αυτή, Θα την πάρετ___ στο αυτοκίνητο μαζί σας γιατί εμείς δεν έχουμε χώρο.»

4. Συμπληρώνω τις παρακάτω προτάσεις επιλέγοντας κάθε φορά το κατάλληλο **ρήμα**, μεταφέροντάς το στη φωνή, στον χρόνο και στο πρόσωπο που ταιριάζει.

(σηκώνω, ζαλίζω, πείθω, επιτρέπω, ζαλίζω, φαίνομαι, ανταποκρίνομαι, προσπαθώ, συνεχίζω, κουβαλώ)

- «Τι ώρα σηκώνεστε το πρωί από τα κρεβάτια σας;»
- «Δεν _____ να πετάτε εύφλεκτα αντικείμενα μέσα σε δασικές περιοχές».
- «Αφού η Φανή δεν _____ σε αυτά που της λέτε, γιατί _____ ακόμα να την _____;»
- « Ο Σόλωνας σας είπε ότι _____ αλλά εσείς _____ να τον _____»
- « _____ πως θα πρέπει να ξεκινήσετε δίχως τον Σταύρο. Απλά θα πρέπει να _____ και το δικό του φορτίο.»

5. Λεξιλόγιο

διαρροή: _____

δεξαμενόπλοιο: _____

διάσπαρτος: _____

αξιωματούχος: _____

σταδιακός: _____

τοιχώμα: _____

Ο φίλος μας ο άνεμος

Ένθα ούτε μίννειν άνεμος ούτε εκπλείν εά.
μτφρ: Όπου δεν φυσάει άνεμος ούτε επιτρέπει τον απόπλου
(παροιμ. φράση για αντιμετώπιση μεγάλων δυσκολιών)
Αισχύλος

Γραμματική

Κλίση ρημάτων α' συζυγίας

Στην α' συζυγία ανήκουν τα ρήματα που στο πρώτο πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα της ενεργητικής φωνής τονίζονται στην παραλήγουσα (π.χ. σβήνω), ενώ στο πρώτο πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα της παθητικής φωνής τονίζονται στην προπαραλήγουσα (σβήνομαι). Τα ρήματα αυτά στην ενεργητική φωνή έχουν κατάληξη -ω και στην παθητική φωνή -ομαι (π.χ. σβήνω - σβήνομαι, δένω- δένομαι κλπ.).

Θυμάμαι!

Καταλήξεις που γράφονται με -αι
Μόνο στον ενεστώτα και στον εξακολουθητικό μέλλοντα της παθητικής φωνής, όλα τα πρόσωπα του ενικού αριθμού και το γ' πληθυντικό έχουν κατάληξη -αι : -μαι, -σαι, -ται, -νται.

Το α' και β' πληθυντικό πρόσωπο του ενεστώτα και όλοι οι άλλοι χρόνοι έχουν κατάληξη ε: -ομαστε, -εστε.

Ρήματα σε -λλω (-λλομαι)
(Το ρήμα βάλλω)

Το ρήμα βάλλω και όσα ρήματα έχουν κατάληξη σε -λλω/λλομαι (π.χ. αναβάλλω, περιβάλλω) γράφονται με δύο «λλ» στον ενεστώτα, τον παρατατικό και τον εξακολουθητικό μέλλοντα και με ένα «λ» σε όλους τους άλλους χρόνους. Με ένα «λλ» γράφονται επίσης τα παράγωγα ουσιαστικά αλλά και τα επίθετα της οικογένειας των ρημάτων σε -λλω.

Για παράδειγμα: συμβάλλω (ενεστώτας οριστικής) → συνέβαλα (αόριστος οριστικής)
ουσιαστικό: η συμβολή και επίθετο: ο,η,το συμβολικός,-ή,-ό

- Από τα ρήματα της α' συζυγίας που τελειώνουν σε -λλω με ένα «λ» γράφονται τα: οφείλω, θέλω και μέλει (προσοχή, **όχι το μέλλω**)
- Οι λέξεις: ο μέλλοντας, το μέλλον και το περιβάλλον παράγονται από τα ρήματα μέλλω και περιβάλλω. Δεν είναι όμως ουσιαστικά αλλά ουσιαστικοποιημένες μετοχές. Κρατούν λοιπόν τα δύο «λλ» επειδή προέρχονται από το θέμα του ενεστώτα και όχι του αορίστου, όπως συμβαίνει με τα υπόλοιπα ουσιαστικά που παράγονται από ρήματα.

Πρακτικός κανόνας

Όταν το ρήμα αναφέρεται σε κάτι που γίνεται πάντα - συνέχεια, τότε το ρήμα γράφεται με δύο «λλ».
Όταν το ρήμα αναφέρεται σε κάτι που γίνεται μια φορά, τότε γράφεται με ένα «λ».

Χρονικά επιρρήματα, φράσεις με προθέσεις που δηλώνουν χρόνο και χρονικές προτάσεις

Θυμάμαι!!!

- Τα χρονικά επιρρήματα είναι άκλιτες λέξεις που φανερώνουν χρόνο και απαντούν στην ερώτηση πότε; ή για πόσο; (π.χ. χτες, αύριο, πριν, μετά, πάντοτε κλπ.)
- Ορισμένες προθέσεις μπαίνουν μπροστά από άλλες λέξεις σχηματίζοντας φράσεις που δηλώνουν επιρρηματικές σχέσεις.

Τέτοιες προθετικές φράσεις που δηλώνουν χρόνο είναι για παράδειγμα:

από + χρονικό επίρ. (προχτές) = από προχτές

από/μετά/κατά + ουσιαστικό σε αιτ. πτώση (τον Μάιο) = από/μετά/κατά τον Μάιο

προς + ουσιαστικό σε αιτ. πτώση (το ξημέρωμα) = προς το ξημέρωμα

σε + ουσιαστικό σε αιτ. πτώση (δέκα μέρες) = σε δέκα μέρες

μέχρι/για + χρον. επίρρημα (αύριο) = μέχρι/για αύριο

μέχρι + ουσιαστικό σε γεν. ή αιτ. πτώση = μέχρι την αυγή , μέχρι εξαντλήσεως

για + ουσιαστικό σε αιτ. πτώση = για τον Αύγουστο

με + ουσιαστικό σε αιτ. πτώση = με την αυγή

ίσαμε/ως + χρον. επίρρημα = ίσαμε/ως αύριο

ίσαμε/ως + ουσιαστικό σε αιτ. πτώση = ίσαμε/ως το Πάσχα

Οι χρονικές προτάσεις εισάγονται με τους χρονικούς συνδέσμους (όταν, σαν, ενώ, καθώς, αφού, αφότου, πριν (πριν να), μόλις, προτού, ώσπου, ωσότου, όσο που, όποτε) ή με λέξεις και εκφράσεις, που χρησιμοποιούνται ως χρονικοί σύνδεσμοι (όσο, ότι, εκεί που, όσο που να, έως ότου να, μέχρι που (ή μέχρι να), μετά που) και προσδιορίζουν χρονικά μιαν άλλη πρόταση. Χωρίζονται με κόμμα από την πρόταση την οποία προσδιορίζουν.

π.χ. Όταν βρίσκεται στο χωριό του, αισθάνεται χαρούμενος.

Μελέτησε για το διαγώνισμα της ιστορίας, πριν φύγει για το σχολείο.

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Σχηματίζω τους χρόνους των ρημάτων που βρίσκονται στον παρακάτω πίνακα:

Ενεστώτας	Παρατατικός	Αόριστος	Εξ. Μέλλοντας
διαβάζουμε	διαβάζαμε	διαβάσαμε	θα διαβάζουμε
απλώνετε			
χάνομαι			
ραγίζεις			
πίνουν			
διορθώνεται			

Συνοπτ. Μέλλοντας	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος	Συντ. Μέλλοντας
θα διαβάσουμε	έχουμε διαβάσει	είχαμε διαβάσει	θα έχουμε διαβάσει

2. Αφού αναγνωρίσω το πρόσωπο και τον χρόνο στον οποίο βρίσκονται τα υπογραμμισμένα ρήματα των παρακάτω προτάσεων, τα μεταφέρω σε χρόνο αόριστο. Κάνω όποιες αλλαγές κρίνω απαραίτητες για να αποδίδεται σωστά το νόημα της καινούριας πρότασης.

Ο Μάριος πηγαίνει συνέχεια στο βιβλιοπωλείο και αγοράζει σχολικά είδη.

(γ' προς. ενικού, ενεστώτας)

Ο Μάριος πήγε στο βιβλιοπωλείο και αγόρασε σχολικά είδη.

Οι τροχονόμοι θα φροντίσουν να αποκατασταθεί η κυκλοφορία.

(_____, _____)

Θα επιστρέψουμε νωρίς και θα τακτοποιήσουμε το δωμάτιό μας.

(_____, _____)

Βιάζονταν να φύγουν και δεν έβλεπαν ότι τους έπεφταν οι αποσκευές στον δρόμο.

(_____ , _____)

3. Συμπληρώνω τις καταλήξεις στο κείμενο που ακολουθεί:

Σκέφτομ___ ότι δεν έπρεπε να φύγουμε___ από το πράσινο κάστρο. Μπορούσαμ___ να μείνουμ___ για λίγο ακόμα. Αναρωτιέμ___ αν θα βρούμ___ καταφύγιο ή θα χρειαστεί να περπατάμ___ στη βροχή για πολλά χιλιόμετρα. Μπορείτ___ να μου πείτ___ τι τελικά θα κάνουμ___; Οι άλλοι που έμειναν πίσω, τώρα θα κοιμούντ___ στα μαλακά τους στρώματα και θα ονειρεύοντ___ τα φαγητά και τα γλυκά που θα φάν___ αύριο.

4. Στον παρακάτω πίνακα γράφω τα ουσιαστικά και τα επίθετα που παράγονται από τα παρακάτω ρήματα αλλά και το αντίστροφο:

Ρήμα	Ουσιαστικό	Επίθετο
αναβάλλω	αναβολή	αναβλητικός
προσβάλλω		
περιβάλλω		
	συμβολή	
		καταβλητικός
		ανατολικός

5. Συμπληρώνω τα παρακάτω κενά με ένα «Α» ή δύο «ΑΑ», όπως στο παράδειγμα: π.χ. Του είχαν επιβάλλει να καθαρίζει το στρατόπεδο κάθε μέρα.

- α) Δεν μπορείς να προσβά___εις τους άλλους και μετά να θέλεις να σε σέβονται.
β) Κατέβα___ε μεγάλη προσπάθεια για να κερδίσει τον αγώνα.
γ) Μπορεί να αμφιβά___ετε για τις δυνατότητές του αλλά στο τέλος θα τα καταφέρει.
δ) Ο ήλιος είχε ανατεί___ει όταν επέστρεψε στο σπίτι.
ε) Η επιβο___ή νέων μέτρων θα δυσαρεστήσει τους πολίτες.
στ) Συνεχώς αναβά___ει τις δουλειές του.

6. Στο παρακάτω κείμενο κυκλώνω τα επιρρήματα που φανερώνουν χρόνο και υπογραμμίζω τις χρονικές προτάσεις. Έπειτα τα γράφω στην κατάλληλη στήλη του πίνακα.

Πάντοτε καθυστερούσε να γυρίσει από το σχολείο. Όταν ήταν μικρός, είχε πρωτοκάνει τη διαδρομή αυτή με τη γιαγιά του. Τότε εκείνη του δίδαξε πως δεν έχει σημασία μόνο ο προορισμός, αλλά το ίδιο το ταξίδι. Τώρα ο ίδιος το καταλαβαίνει και μελετά το καθετί που συναντά. Τα δέντρα, τα φυτά, τα πουλιά. Καθώς αυτά εμφανίζονται στο πέρασμά του, ο πίνακας που έχει μέσα στο μυαλό του συμπληρώνεται με ήχους, μυρωδιές, φωνές. Σήμερα στάθηκε να τα θαυμάσει λίγο περισσότερο. Η διαδικασία αυτή τον ηρεμεί και τον ανανεώνει. Όταν θα φτάσει αργά πια στο σπίτι, θα νιώθει ξεκούραστος και θα είναι γεμάτος ενέργεια.

Χρονικά επιρρήματα	χρονικές προτάσεις

7. Λεξιλόγιο

ιστιοφόρο: _____

ύψωμα: _____

ανεμόμυλος: _____

αυθόρμητος: _____

πολυδάπανος: _____

πατροπαράδοτος: _____

Ορθογραφία των καταλήξεων των ρημάτων

- **Καταλήξεις σε -αι και -ε**

Ο ενεστώτας, καθώς και ο εξακολουθητικός μέλλοντας, της παθητικής φωνής, σε όλα τα πρόσωπα του ενικού αριθμού αλλά και στο γ' πρόσωπο του πληθυντικού αριθμού, γράφονται με αι. Το α' και β' πληθυντικό πρόσωπο του ενεστώτα, καθώς και όλοι οι άλλοι χρόνοι της παθητικής φωνής γράφονται με ε.

π.χ. εγώ πλένομαι, εσύ πλένεσαι, αυτός πλένεται
εμείς πλενόμαστε, εσείς πλένεστε
αυτοί πλένονται

- **Καταλήξεις σε -ίζω**

Τα ρήματα που τελειώνουν σε -ίζω γράφονται με ι και στους υπόλοιπους χρόνους της ενεργητικής και της παθητικής φωνής.

Π.χ. χτίζω, έχτιζα, έχτισα, θα χτίζω, θα χτίσω, έχω χτίσει, είχα χτίσει, θα έχω χτίσει και χτίζομαι, χτιζόμουν, χτίστηκα, θα χτίζομαι, θα χτιστώ, έχω χτιστεί, θα έχω χτιστεί

Εξαιρούνται τα ρήματα: **δακρύζω, κατακλύζω, σφύζω, γογγύζω, κελαρύζω, συγχύζω, πρήζω, πήζω, δανείζω, αθροίζω**

- **Καταλήξεις σε -άρω**

Τα ρήματα που τελειώνουν σε -άρω, σε μερικούς χρόνους σχηματίζονται όπως τα ρήματα σε -ίζω και γράφονται με ι.

π.χ. φρενάρω - φρέναρα και φρενάρισα κλπ.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Η ζωή στην πόλη

Η γειτονιά της πόλης

Οι πόλεις έπρεπε να χτίζονται στην εξοχή,
όπου ο αέρας είναι πιο καθαρός.
Henri Monnier

Οι εγκλίσεις του ρήματος

GRAMMATIKH

Θυμάμαι...

Ρήματα λέγονται οι λέξεις που φανερώνουν πως ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα (το υποκείμενο) ενεργεί, παθαίνει κάτι ή βρίσκεται σε μία κατάσταση. Κάθε ρήμα έχει τις σημασίες του (που μπορεί να είναι μία ή περισσότερες).

Οι εγκλίσεις του ρήματος είναι τρεις: η **οριστική**, η **υποτακτική** και η **προστακτική**.

Για να μπορέσουμε να τις κατανοήσουμε καλύτερα, θα χρησιμοποιήσουμε διαλόγους μιας απλής καθημερινής ιστορίας, στους οποίους και θα εντοπίσουμε την χρήση και των τριών εγκλίσεων.

Οριστική

Ο φίλος μας ο Λευτέρης βρίσκεται στο σπίτι του όταν τον παίρνει τηλέφωνο η φίλη του η Αθανασία για να τον ρωτήσει τι κάνει. Ο Λευτέρης λοιπόν της απαντά:

«**Είμαι** πολύ καλά. **Έφαγα** πριν από λίγο, **ξεκουράστηκα** και αργότερα **θα ξεκινήσω** το διάβασμα».

Τα παραπάνω ρήματα μας φανερώνουν πως κάτι είναι πραγματικό-βέβαιο, κάτι που συνέβη, συμβαίνει ή θα συμβεί, όπως παρουσιάζει τη δράση του ο Λευτέρης. Μπορεί ο Λευτέρης να λέει ψέματα; Ίσως. Αλλά αυτό δε μας απασχολεί στη συγκεκριμένη περίπτωση, γιατί αυτή είναι η πραγματικότητα που μας παρουσιάζει ο ομιλητής. Ας συνεχίσουμε όμως...

«**Θα πήγαινα** και μια βόλτα μέχρι το πάρκο, αν είχα περισσότερο χρόνο στη διάθεσή μου...»

Εδώ το ρήμα θα πήγαινα φανερώνει κάτι που θα μπορούσε να είχε γίνει αλλά, τελικά, δεν έγινε. Είναι δηλαδή μια επιθυμία του παρελθόντος. (Η οριστική αυτή έχει πάντοτε μπροστά το μόριο θα και είναι χρόνου παρατατικού ή υπερσυντέλικου)

Η Αθανασία αναφέρει στον Λευτέρη πως είναι στεναχωρημένη γιατί έχασε την κασετίνα της και ο Λευτέρης της απαντά:

«Μάλλον **θα** την **ξέχασες** κάτω από το θρανίο σου.»

Εδώ το ρήμα θα ξέχασες φανερώνει κάτι που μπορεί να συμβαίνει.

«Δε ρωτάς και την Τασία μήπως την είδε;»

Η οριστική δε ρωτάς φανερώνει μία παράκληση ή μια προτροπή (στην περίπτωση μας προτροπή).

Και τότε η Αθανασία αναστενάζει και λέει:

«Μακάρι να είχα ελέγξει καλύτερα την τσάντα μου.

ΠΡΟΣΟΧΗ!!! Η οριστική του παραπάνω είδους έχει πάντοτε μπροστά τα μόρια είθε να, μακάρι να, και ας, που τα ακολουθεί ένας παρελθοντικός χρόνος (παρατατικός, αόριστος ή υπερσυντέλικος). Και πάλι σε αυτή την περίπτωση επιθυμούμε να είχε συμβεί κάτι που όμως δε συνέβη.

Υποτακτική

Αφού τα δύο παιδιά χαιρετήθηκαν τηλεφωνικώς, ο Λευτέρης μονολογεί και λέει:

«Αχ, ας ξεκινήσω τώρα το διάβασμα. Ελπίζω να ολοκληρώσω τα μαθήματά μου γρήγορα.»

Παρατηρώντας το πρώτο ρήμα (ας ξεκινήσω), διαπιστώνουμε πως ο Λευτέρης εκφράζει την απόφαση του να ξεκινήσει το διάβασμα. Παρά του ότι οι προθέσεις του Λευτέρη μπορεί να είναι οι καλύτερες, μέχρι να ξεκινήσει να διαβάζει δεν μπορούμε να μιλήσουμε για κάτι που είναι βέβαιο ή που θα γίνει πραγματικότητα. Όπως άλλωστε και παρακάτω, ο Λευτέρης εύχεται να ολοκληρώσει γρήγορα τα μαθήματά του. Δε γνωρίζουμε αν αυτό τελικά θα γίνει. Βλέποντας τον Λευτέρη να διαβάζει πολλή ώρα, ο πατέρας του μπαίνει στο δωμάτιο και του λέει:

«Ας κάνεις και ένα διάλειμμα βρε παιδί μου...»

Εδώ η υποτακτική ας κάνεις φανερώνει μια προτροπή.

«Λες να κάνω ένα διάλειμμα;»

Σε αυτή την περίπτωση το ρήμα να κάνω φανερώνει μια κατάσταση απορίας.

«Μπα, λέω να ολοκληρώσω πρώτα την εργασία που»

Και ο πατέρας, παίρνοντας τα βιβλία από το γραφείο, του λέει σε αυστηρό αλλά συμβουλευτικό ύφος.

«Να μη φέρνεις αντίρρηση! Να σταματήσεις τώρα! Θα σε βοηθήσω μετά λίγο κι ενώ να τις ολοκληρώσεις.»

Οι δύο υποτακτικές φανερώνουν έντονη προσταγή.

«Αχ αυτό το σχολείο... Ας λειτουργούσε μόνο μια εβδομάδα τον χρόνο...»

Φυσικά εδώ καταλαβαίνουμε πως το ας λειτουργούσε φανερώνει μια ευχή...

Προστακτική

Αφού λοιπόν πάνε μαζί στο σαλόνι, ο πατέρας θυμάται πως ξέχασε να κλείσει το μάτι της κουζίνας. Φωνάζει λοιπόν στον άλλο αδερφό που βρίσκεται ήδη στην κουζίνα:

«Κρίτωνα, κλείσε το μάτι της κουζίνας! Κοίτα, σε παρακαλώ, αν κήκε το φαγητό.»

Ενώ στις προηγούμενες περιπτώσεις εκφράζεται κυρίως μια επιθυμία για να πραγματοποιηθεί κάτι, σε αυτές τις δύο περιπτώσεις εκφράζεται και πάλι μια επιθυμία αλλά με πιο έντονο τρόπο (με τη μορφή της προσταγής). Στη δεύτερη περίπτωση (κοίτα), το ύφος του πατέρα κάπως μαλακώνει και η προσταγή μετατρέπεται σε πράκτικη.

Εκείνη τη στιγμή μπαίνει μέσα στο σαλόνι η μητέρα.

«Μη φωνάζετε! Κοιμάται το μωρό! Μου πήρε δύο ώρες να το κοιμίσω... Μιλάτε λίγο πιο σιγά... Προσπαθήστε να με καταλάβετε κι εμένα...»

Και πάλι εδώ οι τύποι που επισημαίνονται είναι τύποι της προστακτικής οι οποίοι εκφράζουν απαγόρευση (μη φωνάζετε), προτροπή (μιλάτε) και ευχή (προσπαθήστε).

Συνοψίζοντας:

Χρησιμοποιούμε την οριστική όταν παρουσιάζουμε ένα γεγονός ως πραγματικό στο παρόν, στο παρελθόν ή στο μέλλον. Η οριστική επίσης φανερώνει κάτι που θα μπορούσε να γίνει ή αυτό που είναι δυνατόν να συμβαίνει.

π.χ. Κουράστηκα από το διάβασμα.

Θα τελειώνα τα μαθημάτά μου, αν δε με πείραζε ο μικρός μου αδερφός.
Δεν ήρθε στο ραντεβού. Θα ξεχάστηκε.

Σημ. Όταν η πρόταση είναι αρνητική, βάζουμε μπροστά από το ρήμα το μόριο δε(ν)
π.χ. Δεν ήθελε να έρθει στο πάρτι της Κικής.

Χρησιμοποιούμε την υποτακτική όταν αναφερόμαστε σε κάτι που θέλουμε ή περιμένουμε να γίνει. Επίσης η υποτακτική φανερώνει προτροπή ή μια κατάσταση απορίας. Σχηματίζεται συνήθως με τα μόρια ας, να, για να, όταν

π.χ. Ελπίζω να γράψω καλά στο διαγώνισμα των Αγγλικών.

Ας βγάλουμε έξω αυτή τη μεγάλη κούτα.

Να πάω διακοπές στο Μιλάνο ή στη Μαδρίτη;

Σημ. Όταν η πρόταση είναι αρνητική και εκφράζει κάτι που δε θέλουμε, βάζουμε πριν από το ρήμα τα μόρια μη(ν) ή να μη(ν). Όταν η πρόταση είναι αρνητική και εκφράζει κάτι που δεν περιμένουμε, βάζουμε πριν από το ρήμα το μόριο δε(ν).

π.χ. Είπε σε όλους μας να μην κάνουμε φασαρία.

Αν δεν τον προλάβω, πείτε του να περάσει από το σχολείο.

Χρησιμοποιούμε την προστακτική όταν θέλουμε να διατάξουμε κάποιον, να τον παρακαλέσουμε, να ζητήσουμε την άδεια, να εκφράσουμε μια ευχή ή μια προτροπή.

Η προστακτική έχει μόνο β' ενικό και β' πληθυντικό πρόσωπο.

π.χ. Άνοιξε τη συσκευασία γρήγορα!

Σας παρακαλώ, μιλάτε λίγο πιο χαμηλόφωνα.

Σημ. Η προστακτική δεν έχει άρνηση. Επομένως, όταν η πρόταση είναι αρνητική, χρησιμοποιούμε τους τύπους της υποτακτικής, βάζοντας πριν από το ρήμα τα μόρια μη(ν) ή να μη(ν)

π.χ. Μην πάρετε μαζί σας τα τετράδια γιατί τα χρειάζομαι.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ-ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

- 1) Όταν περιγράψω κάτι ως πραγματικό/βέβαιο, το τοποθετώ στη χρονική βαθμίδα στην οποία συνέβη/συμβαίνει/θα συμβεί (δηλαδή παρόν/παρελθόν και μέλλον). Γι' αυτό και η οριστική έγκλιση σχηματίζει τύπους στους διάφορους χρόνους (οριστική ενεστώτα, παρατατικού, αορίστου, συνοπτικού μέλλοντα, εξακολουθητικού μέλλοντα, παρακειμένου, υπερσυντέλικου, συντελεσμένου μέλλοντα).
- 2) Όταν περιγράψω κάτι ως επιθυμητό/αβέβαιο ή απαιτώ την πραγματοποίησή του, δεν το τοποθετώ σε χρονική βαθμίδα. Έτσι, η υποτακτική και η προστακτική είναι άχρονες εγκλίσεις.
 - Οι βασικοί και πιο συνηθισμένοι τύποι της υποτακτικής σχηματίζονται με το να + τους τρεις απλούς τύπους ποιού ενέργειας (εξακολουθητικό-επαναλαμβανόμενο, συνοπτικό-στιγμιαίο, συντελεσμένο): π.χ. να γράψω-να γράψω-να έχω γράψει.
Υπάρχουν και άλλοι τύποι υποτακτικής που παράγονται επίσης με το να: π.χ. να έγραφα-να έγραφα-να είχα γράψει.
 - Η προστακτική σχηματίζεται με τον εξακολουθητικό-επαναλαμβανόμενο και με τον συνοπτικό - στιγμιαίο τύπο του ποιού ενέργειας: π.χ. γράφε-γράψε.
(Οριστική έχουν όλοι οι χρόνοι, υποτακτική έχει ο ενεστώτας, ο αόριστος και ο παρακειμένος, ενώ προστακτική ο ενεστώτας και ο αόριστος)

Ορθογραφία της προστακτικής

Προσέχω ιδιαίτερα τις καταλήξεις των ρημάτων της προστακτικής. Παρακάτω θα δούμε ορισμένες κατηγορίες ρημάτων των οποίων η ορθογραφία, κάποιες φορές, μας δυσκολεύει:

α) Ρήματα σε -ίζω, -ήζω, -ύζω, -οίζω, -είζω

	οριστική	προστακτική αορίστου
-ίζω	χτίζω, εξοπλίζω, σχίζω	χτίστε,εξοπλίστε , σχίστε
-ήζω	πήζω, πρήζω	πήξτε, πρήξτε
-ύζω	αναβρ(λ)ύζω, δακρύζω, γογγύζω, ολολύζω, κατακλύζω, κελарύζω, συγχύζω, σφύζω	δακρύστε, κατακλύστε
-οίζω,	αθροίζω	αθροίστε
-είζω	δανείζω	δανείστε

Η προστακτική των παραπάνω ρημάτων διατηρεί πάντα τα ι/η/υ/οι/ει
Επίσης θυμάμαι πως τα ρήματα σε -ώνω διατηρούν πάντα το ω και στην προστακτική

β) Στα ρήματα της β' συζυγίας(ρήματα που στο α' ενικό της οριστικής του ενεστώτα τελειώνουν σε -ω) διακρίνουμε τους παρακάτω τύπους:

	Οριστική	Υποτακτική	Προστακτική
ενεστώτας ενεργ. Φ.	μιλάτε κινείτε	να μιλάτε να κινείτε	μιλάτε κινείτε
αόριστος ενεργ. Φ.	μίλησες μιλήσατε κίνησες κινήσατε	να μιλήσεις να μιλήσετε να κινήσεις να κινήσετε	μίλησε μιλήστε κίνησε κινή(ε)τε
ενεστώτας παθητικής φ.	μιλιέστε κινείστε	να μιλιέστε να κινείστε	μιλιέστε κινείστε
αόριστος παθητικής φ.	μιλήθηκες μιληθήκατε κινήθηκες κινήθήκατε	να μιληθείς να μιληθείτε να κινήθείς να κινήθείτε	μιλήσου μιληθείτε κινήσου κινήθείτε

Τις περισσότερες φορές, η αιτία των λαθών που κάνουμε, είναι η διαφορά μεταξύ προστακτικής αορίστου ενεργητικής φωνής και υποτακτικής ενεστώτα παθητικής φωνής. Η προστακτική γράφεται με -η-, η υποτακτική με -ει-.

- Ένα δεύτερο πρόβλημα παρατηρείται στην προστακτική των σύνθετων ρημάτων με πρόθεση, π.χ. ανα-γράφω, προσ-βάλλω. Τα ρήματα αυτά, στην προστακτική δεν παίρνουν εσωτερική αύξηση. Επομένως δε λέμε «Ανέγραψε τα στοιχεία σου.», αλλά «Ανάγραψε τα στοιχεία σου.»

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Υπογραμμίζω τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων και γράφω στην παρένθεση σε ποια έγκλιση βρίσκεται το καθένα:

- Προσπαθεί να σχεδιάσει ένα αεροπλανοφόρο. (οριστική) - (υποτακτική)
- Βοήθησέ τον! Έχει πολλά προβλήματα. () - ()
- Τώρα μπορείτε να δείτε τα δελφίνια. () - ()
- Σε παρακαλώ να με αφήσεις ήσυχο. () - ()
- Μακάρι να γράψω καλά στις εξετάσεις. ()
- Προσέχετε! Υπάρχει κίνδυνος να γλιστρήσετε. () - ()
- ()
- Ακούστηκε ένας θόρυβος μέσα από το σπίτι. ()
- Λες να τον προκάλεσε η γάτα; () - ()

Μπορείς να μη μιλάς δυνατά γιατί διαβάζω: () - ()
()

2. Γράφω τον ενεστώτα και τον αόριστο της προστακτικής των παρακάτω ρημάτων:

παίζω, λύνω, δακρύζω, αντιμετωπίζω, κρατιέμαι, ταλαιπωρούμαι

α) παίζω	Ενεστώτας:	παίζε	δ) αντιμετωπίζω	Ενεστώτας:	
		παίζετε			
	Αόριστος:	παίξε		Αόριστος:	
		παίξτε			
β) λύνω	Ενεστώτας:		ε) κρατιέμαι	Ενεστώτας:	
	Αόριστος:			Αόριστος:	
γ) δακρύζω	Ενεστώτας:		στ) ταλαιπωρούμαι	Ενεστώτας:	
	Αόριστος:			Αόριστος:	

3. Μεταφέρω τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων στις άλλες δύο εγκλίσεις στον χρόνο που βρίσκονται, κάνοντας όποιες αλλαγές κρίνω πως είναι απαραίτητες.

Οριστική : «Προηγουμένως, έκλεισε την πόρτα κι έφυγε.» (χρόνος - αόριστος)

Υποτακτική : «Μπορείς να κλείσεις την πόρτα και να φύγεις.»

Προστακτική: «Κλείσε την πόρτα και φύγε!»

Ορ: «Μιλιάς στο τηλέφωνο και, ταυτόχρονα, ετοιμάζεσαι για τη γιορτή». (χρόνος-ενεστώτας)

Υποτ. : _____

Πρ. : _____

Υποτ.: «Ίσως πρέπει να γυρίσετε στο σπίτι και να βρείτε τα κλειδιά σας.» (χρόνος-αόριστος)

Ορ.: Χτες _____

Πρ.: _____

4. **Υπογραμμίζω τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων και έπειτα τα γράφω στο β' πληθυντικό πρόσωπο του αορίστου και των τριών εγκλίσεων (οριστική, υποτακτική, προστακτική) στη φωνή που βρίσκονται.**

- Γνωρίζουν πολύ καλά να τοποθετούν κλιματιστικά.
- Η Ρένα έριξε στο πάτωμα το βάζο με τα λουλούδια.
- Θα σταματήσουμε στη Λαμία για να ξεκουραστούμε.
- Τα παιδιά κοιμούνται στα δωμάτιά τους και οι μεγάλοι παρακολουθούν μια ταινία.
- Είχε ολοκληρώσει όλες του τις εργασίες, όταν ο θείος του τού τηλεφώνησε για να περάσει από το σπίτι.
- «Εξυπηρετήστε και εμάς που περιμένουμε τόσες ώρες!»

Ρήμα	Β' πρόσωπο πληθυντικού αριθμού αορίστου		
	Οριστική	Υποτακτική	Προστακτική
γνωρίζουν	<u>εσείς</u> γνωρίσατε	(να) γνωρίσατε	γνωρίσατε

5. Συμπληρώνω τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων στο β' πληθυντικό πρόσωπο της υποτακτικής ενεστώτα:

- Να ακυρώνετε (ακυρώνω) πάντα το εισιτήριό σας πριν από την επιβίβαση στα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς.
- Μη _____ (στέκομαι) κοντά στην πόρτα των βαγονιών.
- Να _____ (διατηρώ) καθαρό τον χώρο της τάξης.
- Να _____ (ενημερώνομαι) για τις ειδικές προσφορές σε σχολικά είδη που ισχύουν για τους μαθητές.
- Μην _____ (πετάω) σκουπίδια στον προαύλιο χώρο του σχολείου.
- Μη _____ (σκαρφαλώνω) σε απότομα βράχια στην παραλία.

6. Καθημερινά στον λόγο μας κάνουμε χρήση και των τριών εγκλίσεων. Καταγράψω τρεις προτάσεις ή φράσεις που άκουσα ή χρησιμοποίησα σήμερα και στις οποίες γίνεται χρήση:

α) της οριστικής έγκλισης: _____

β) της υποτακτικής έγκλισης: _____

γ) της προστακτικής έγκλισης: _____

7. Λεξιλόγιο

νεοκλασικός: _____

χωματόδρομος: _____

πλανόδιος: _____

σούρουπο: _____

ηχορύπανση: _____

Πόλη και πολιτισμός Πόλη και διασκέδαση

Ο πολιτισμός είναι μια κίνηση, όχι μια κατάσταση.
Είναι ένα ταξίδι, όχι ένα λιμάνι.
Arnold J. Toynbee

Θυμάμαι!

Τα ουσιαστικά είναι οι λέξεις εκείνες που δηλώνουν:

πρόσωπα (γιαγιά, ταχυδρόμος, Πέτρος κλπ.)

ζώα (σκύλος, δελφίνι κλπ.)

πράγματα (τραπέζι, δοχείο κλπ.)

ενέργειες (σπεργία, κλήση κλπ.)

καταστάσεις (ησυχία, ύπνος κλπ.)

ιδιότητες (ασφάλεια, προσοχή κλπ.)

- Στη γλώσσα μας έχουμε δύο είδη ουσιαστικών. Τα κύρια και τα κοινά.
- Με κεφαλαίο γράφονται όλα τα κύρια ονόματα, τα ονόματα των μηνών, των ημερών και των μηνών, τα εθνικά, οι τίτλοι λογοτεχνικών έργων και έργων τέχνης καθώς και οι τιμητικοί τίτλοι.

Τα επίθετα

Οι λέξεις που συνοδεύουν τα ουσιαστικά και μας λένε κάθε φορά πώς ακριβώς είναι το ουσιαστικό, δηλαδή τι ποιότητα ή ιδιότητα έχει, λέγονται επίθετα.

- Τα επίθετα είναι πολύ χρήσιμα γιατί μας βοηθούν να ξεχωρίζουμε κάθε φορά για τι είδους ουσιαστικό μιλάμε (π.χ. συνεπής μαθητής, αρχαία ιστορία κλπ.).
- Τα επίθετα παίρνουν το γένος των ουσιαστικών που προσδιορίζουν. Έτσι έχουν τρία γένη (αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο) που έχουν ξεχωριστές καταλήξεις το καθένα.
(π.χ. ο καλός μαθητής, η καλή μαθήτρια, το καλό παιδί /
ο μακρύς δρόμος, η μακριά φούστα, το μακρύ χέρι)
- Τα επίθετα έχουν τον ίδιο αριθμό και την ίδια πτώση με τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν.
(π.χ. οι ευγενικές κοπέλες
των πράσινων καπέλων
τους αξιέπαινους αθλητές)
- Επειδή τα επίθετα είναι μια μεγάλη οικογένεια, τα χωρίζουμε σε ομάδες, ανάλογα με την κατάληξή τους.

Επίθετα σε -ής, -ής, -ές

Τα επίθετα σε -ής, -ής, -ές είναι δικατάληκτα. Έχουν δηλαδή δύο καταλήξεις, μία για το αρσενικό και το θηλυκό γένος, και μια ξεχωριστή για το ουδέτερο.

	Ενικός αριθμός		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ονομαστική	ο ασταθής	η ασταθής	το ασταθές
Γενική	του ασταθούς	της ασταθούς	του ασταθούς
Αιτιατική	τον ασταθή	την ασταθή	το ασταθές
Κλητική	-	-	-

	Πληθυντικός αριθμός		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ονομαστική	οι ασταθείς	οι ασταθείς	τα ασταθή
Γενική	των ασταθών	των ασταθών	των ασταθών
Αιτιατική	τους ασταθείς	τις ασταθείς	τα ασταθή
Κλητική	-	-	-

(έτσι κλίνονται τα : ευγενής, ασθενής, δημοφιλής, συνεχής, επιμελής, επιεικής, διεθνής, ελώδης κλπ.)

Παρατηρήσεις: α) Στα επίθετα αυτά, το αρσενικό και το θηλυκό έχουν τους ίδιους τύπους. β) Η γενική του ενικού (-ούς) και η γενική πληθυντικού (-ών) έχουν τον ίδιο τύπο και στα τρία γένη.

γ) Ορισμένα επίθετα σε -ής,-ής,-ές, όταν χρησιμοποιούνται στο αρσενικό γένος ως ουσιαστικά, σχηματίζουν τη γενική του ενικού σε -η (π.χ. ο ευγενής - του ευγενή , ο συγγενής - του συγγενή κ.α.)

δ) Τα παροξύτονα επίθετα σε -ώδης,-ώδης,-ώδες στη γενική πληθυντικού τονίζονται στη λήγουσα (π.χ. ο θορυβώδης - των θορυβωδών).

ε) Μερικοί ομιλητές σχηματίζουν τη γενική ενικού του αρσενικού σε -η (π.χ. του δημοφιλή) στον καθημερινό λόγο.

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Κλίνω τα παρακάτω επίθετα μαζί με τα ουσιαστικά, στον ενικό και τον πληθυντικό αριθμό:

ο επιμελής μαθητής, η συνεχής προσπάθεια, το διεθνές αεροδρόμιο

	Ενικός αριθμός		
Ον.			
Γεν.			
Αιτ.			
Κλητ.			

	Πληθυντικός αριθμός		
Ον.			
Γεν.			
Αιτ.			
Κλητ.			

2. Συμπληρώνω τα κενά των παρακάτω προτάσεων βάζοντας το επίθετο της παρένθεσης στον σωστό αριθμό και στη σωστή πτώση :

- ο Ο δάσκαλος βράβευσε τον πιο επιμελή (ο επιμελής) μαθητή.
- Η πυροσβεστική προστατεύει τις _____ (ο δασώδης) εκτάσεις.
- Στη γιορτή του τον πήραν τηλέφωνο όλοι οι _____ (ο συγγενής).
- Ανακάλυψε ένα _____ (ο μυστηριώδης) μονοπάτι.
- Δεν μπορούσε να βάλει καλάθι, παρά τις _____ (ο συνεχής) προσπάθειες που κατέβαλε.
- Ο _____ (ο δημοφιλής) ηθοποιός πάρκαραε το _____ (ο πολυτελής) αυτοκίνητό του στη μέση του δρόμου.

3. Γράφω τις παρακάτω φράσεις στον άλλο αριθμό, στο πρόσωπο και στην πτώση που αυτές βρίσκονται:

το μεγαλοπρεπές μνημείο
του αφελούς κυνηγού

του ασταθούς φράχτη
το τετραμελές συμβούλιο

το ακανθώδες ζήτημα

τα μεγαλοπρεπή μνημεία

τις ακριβείς ημερομηνίες
οι πρωτοφανείς διαδηλώσεις

των ομιχλωδών τοπίων

4. Γράφω τις προτάσεις, αλλάζοντας το επίθετο, από τον ενικό στον πληθυντικό αριθμό και αντίστροφα, κάνοντας και όποιες άλλες αλλαγές κρίνω πως είναι απαραίτητες:

- Το δεκαπενταμελές συμβούλιο ενέκρινε την αγορά των μηχανημάτων.
Τα δεκαπενταμελή συμβούλια ενέκριναν την αγορά των μηχανημάτων.

- Οι πολυμελείς οικογένειες έλαβαν το επίδομα του Οκτωβρίου.

- Οι αστυνομικοί ζήτησαν τη λεπτομερή περιγραφή του περιστατικού.

- Το τραύμα του ζώου ήταν εμφανές και διακομίστηκε αμέσως στο κοντινότερο ιατρείο.

5. Λεξιλόγιο

συμπρωτεύουσα: _____

ενθαρρύνω: _____

πολιτισμός: _____

συνοικία: _____

Λόγια κλίση Θηλυκών ουσιαστικών σε -ος

Τα θηλυκά ουσιαστικά που λήγουν σε -ος έχουν διατηρήσει στην κλίση τους τύπους από παλαιότερες μορφές της ελληνικής γλώσσας. Κλίνονται όπως τα αρσενικά ουσιαστικά σε -ος. Άλλα τονίζονται στη λήγουσα (π.χ. η οδός), άλλα στην παραλήγουσα (π.χ. η άμμος) και άλλα στην προπαραλήγουσα (π.χ. η είσοδος). Τα θηλυκά ουσιαστικά σε -ος που τονίζονται στη λήγουσα και στην παραλήγουσα δε μετακινούν τον τόνο καθώς κλίνονται (π.χ. η οδός - της οδού - των οδών - τις οδούς) Όσα όμως τονίζονται στην προπαραλήγουσα κατεβάζουν τον τόνο στην παραλήγουσα στη γενική ενικού και στη γενική και αιτιατική πληθυντικού (π.χ. η είσοδος - της εισόδου - των εισόδων - τις εισόδους).

	Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	η οδός	η λεωφόρος	η διάμετρος
Γενική	της οδού	της λεωφόρου	της διαμέτρου
Αιτιατική	την οδό	τη λεωφόρο	τη διάμετρο
Κλητική	(οδό/έ)	(λεωφόρο/ε)	(διάμετρο/ε)

	Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	οι οδοί	οι λεωφόροι	οι διάμετροι
Γενική	των οδών	των λεωφόρων	των διαμέτρων
Αιτιατική	τις οδούς	τις λεωφόρους	τις διαμέτρους
Κλητική	(οδοί)	(λεωφόροι)	(διάμετροι)

- Η κλητική χρησιμοποιείται σπάνια.
- Έτσι κλίνονται τα: η άμμος, η άνοδος, η Βίβλος, η διάλεκτος, η εγκύκλιος, η είσοδος, η έξοδος, η επέτειος, η διαγώνιος, η θαλαμηγός, η κάθοδος, η κιβωτός, η λεωφόρος, η νήσος, η παράγραφος, η πρόοδος, η μέθοδος, η περίοδος, η χερσόνησος, η ψήφος κ.ά.
- Τα ονόματα των περισσότερων περιοχών, πόλεων και νησιών που προέρχονται από την αρχαία ελληνική γλώσσα κλίνονται όπως τα θηλυκά ουσιαστικά σε -ος, π.χ. η Άνδρος, η Κόρινθος, η Ήπειρος (τα οποία φυσικά δεν έχουν πληθυντικό αριθμό).

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Κλίνω τα παρακάτω επίθετα μαζί με τα ουσιαστικά, στον ενικό και τον πληθυντικό αριθμό:

η κατακόρυφη άνοδος, η ελλιπής παράγραφος, η έκτακτη σύνοδος

	Ενικός αριθμός		
Ον.			
Γεν.			
Αιτ.			
Κλητ.			

	Πληθυντικός αριθμός		
Ον.			
Γεν.			
Αιτ.			
Κλητ.			

2. Συμπληρώνω τις παρακάτω προτάσεις βάζοντας το ουσιαστικό της παρένθεσης στη σωστή έγκλιση και στον σωστό χρόνο.

- Οι _____ (η έξοδος) κινδύνου βρίσκονται στον πρώτο όροφο του πολυκαταστήματος.
- Το καλοκαίρι επισκεφτήκαμε το αρχαίο θέατρο της _____ (η Επίδαυρος).
- Ψωνίζει τα ρούχα του κατά την _____ (η περίοδος) των _____ (η έκπτωση).
- Το όχημα ακινητοποιήθηκε στο ρεύμα της _____ (η κάθοδος) της _____ (η Λεωφόρος) Συγγρού.

- Οι _____ (η μέθοδος) που χρησιμοποιεί για την επίλυση των προβλημάτων είναι εξαιρετικές.
 - Ενημερώθηκε για την _____ (η πρόοδος) του παιδιού του από τους δασκάλους.
3. Ξαναγράψω τις παρακάτω προτάσεις μεταφέροντας τα υπογραμμισμένα ουσιαστικά από τον ενικό στον πληθυντικό, και αντίστροφα, κάνοντας ταυτόχρονα και όποιες αλλαγές κρίνω πως είναι απαραίτητες.
- Η ηθοποιός ξέχασε το κοστούμι της στο καμαρίνι.
-

- Υπολόγισε σωστά το μήκος των διαμέτρων των κύκλων.
-

- «Ξέχασα να κλειδώσω την είσοδο του καταστήματος!»
-

Σύνθετες λέξεις με α' ή β' συνθετικό τη λέξη οδός

Η λέξη οδός είναι αρχαία ελληνική λέξη που σημαίνει δρόμος. Σχηματίζει δε μια μεγάλη οικογένεια λέξεων:

- α) άλλοτε ως α' συνθετικό: π.χ. οδός + ποιώ = οδοποιία : η κατασκευή και συντήρηση των οδών
- β) άλλες φορές ως β' συνθετικό: π.χ. μετά + οδός = μέθοδος : σύστημα, τρόπος

Άσκηση εμπέδωσης

1. Γράφω τέσσερις σύνθετες λέξεις που έχουν ως πρώτο ή δεύτερο συνθετικό τη λέξη οδός και σχηματίζω μία πρόταση για κάθε λέξη που έγραψα.

- _____ , _____ , _____ , _____
- _____
 - _____
 - _____
 - _____

Υπόγειες διαδρομές

Θυμάμαι...

Επιρρήματα λέγονται οι άκλιτες λέξεις που διευκρινίζουν την έννοια κυρίως των ρημάτων, αλλά πολλές φορές συνοδεύουν επίθετα και ουσιαστικά, και φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό.

- Τα τοπικά επιρρήματα φανερώνουν τόπο και απαντούν στην ερώτηση «πού;».
(μέσα, έξω, πάνω, κάτω, δεξιά, αριστερά, βόρεια, ανατολικά, ανάμεσα, κοντά, μπροστά, πίσω κλπ.)
- Τα χρονικά επιρρήματα φανερώνουν χρόνο και απαντούν στην ερώτηση «πότε;».
(μετά, χτες, αύριο, μεθαύριο, ποτέ, συχνά, πάντοτε, σπάνια, πότε πότε, άλλοτε, πριν, κάποτε, ύστερα, έπειτα, φέτος, πέρσι, αργά κλπ.)
- Τα τροπικά επιρρήματα φανερώνουν τρόπο και απαντούν στην ερώτηση «πώς;».
(καλά, κακά, άσχημα, καθόλου, μαζί, χωριστά, ευτυχώς, δυστυχώς, ξαφνικά, απότομα, ήρεμα, μόνο κλπ.)
- Τα ποσοτικά επιρρήματα φανερώνουν ποσό και απαντούν στην ερώτηση «πόσο;».
(τόσο, πολύ, λίγο, ελάχιστα, καθόλου, όσο, περισσότερο, εξίσου, τουλάχιστον, αρκετά, κάμποσο κλπ.)

Κάποιες φορές, τα επιρρήματα δεν προσδιορίζουν ένα ρήμα αλλά μια ολόκληρη πρόταση. Τότε λέγονται προτασιακά επιρρήματα. Τέτοια είναι τα : **απλώς, βέβαια, ίσως, φυσικά, τελικά, ευτυχώς, πραγματικά** κ.α.

π.χ. Πραγματικά, πίστεψα πως θα τα καταφέρεις.

Ασκήσεις εμπέδωσης

1) Υπογραμμίζω τα επιρρήματα στις παρακάτω προτάσεις:

Οφείλουμε πάντοτε να σεβόμαστε την πόλη στην οποία κατοικούμε. Τώρα, περισσότερο από ποτέ, το περιβάλλον μάς έχει ανάγκη. Ευτυχώς, πολλοί άνθρωποι έχουν συνειδητοποιήσει την καταστροφή που προκαλείται και προσπατεύουν το οικοσύστημα της πόλης. Κάποτε, οι έννοιες «ανακύκλωση» και «ανανεώσιμες πηγές ενέργειας», ήταν άγνωστες. Σήμερα, οι πολίτες μπορούν να ενημερωθούν για περιβαλλοντικά θέματα που αφορούν τον τόπο τους και να συμμετέχουν σε δράσεις, είτε μαζί με άλλους είτε ατομικά.

2) Συμπληρώνω τα κενά των παρακάτω προτάσεων με όποιο **επίρρημα** πιστεύω πως ταιριάζει. Έπειτα σημειώνω στην παρένθεση τι δηλώνει (τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσότητα/ποσό ή αν είναι προτασιακό επίρρημα):

π.χ. Πέρασαμε ωραία στις διακοπές.

(τροπικό επίρρημα)

- > Έφαγα _____ και με πόνεσε η κοιλιά μου. (_____)
- > Κοιμήθηκα _____ και δεν μπορούσα να ξυπνήσω σήμερα. (_____)
- > _____ πηγαίνω στο θέατρο. (_____)
- > «Βάλε τις χαρτοπετσέτες _____ στο τραπέζι!» (_____)
- > «Θα πάμε στο πάρτι _____ αλλά θα συναντηθούμε εκεί.» (_____)
- > Δεν αργούμε να φτάσουμε. Είμαστε πολύ _____. (_____)

3) Γράφω τα επιρρήματα που έχουν αντίθετη έννοια από τα παρακάτω:

π.χ. ψηλά - χαμηλά

αριστερά - _____

περισσότερο - _____

πίσω - _____

ποτέ - _____

σπάνια - _____

ευτυχώς - _____

ωραία - _____

κοντά - _____

νότια - _____

ευχάριστα - _____

ΠΡΟΣΟΧΗ!!! ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΦΟΡΕΣ ΜΠΕΡΔΕΥΟΥΜΕ ΤΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ ΜΕ ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ!

Θυμόμαστε πως τα επίθετα συνοδεύουν ουσιαστικά, ενώ τα επιρρήματα συνήθως συνοδεύουν ρήματα.

π.χ. «Πέρασαμε όμορφα στην όμορφη αυλή του Ομορφοχωριού!

Το «όμορφα» διευκρινίζει το πώς πέρασαμε. Επομένως είναι τροπικό Επίρρημα.

Το «όμορφη» συνοδεύει το ουσιαστικό «αυλή» και μας φανερώνει τι λογής είναι η αυλή. Της δίνει ένα χαρακτηριστικό. Επομένως είναι επίθετο.

4. Λεξιλόγιο

κυλιόμενος: _____

συνοδεύω: _____

αποβάθρα: _____

διαχωριστικός: _____

Αριθμητικά επίθετα

➤ ΤΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

Οι λέξεις που φανερώνουν αριθμούς λέγονται **αριθμητικά**. Χρησιμοποιούμε τα αριθμητικά για να δείξουμε ποσότητα (μία κανάτα, τριάντα οχτώ μαθητές κλπ.), σειρά (πρώτος, δεύτερος κλπ.), ή για να δηλώσουμε από πόσα μέρη αποτελείται κάτι (πολλαπλά χτυπήματα κλπ.), πόσες φορές μεγαλύτερο είναι κάτι από κάτι άλλο (διπλάσιο φαγητό από χτες, ξόδεψες τα διπλάσια λεφτά από εμένα κλπ.) ή για να αναφερθούμε σε μονάδες που αποτελούν ένα σύνολο (μία τετράδα μπαταρίες κλπ.)

Τα αριθμητικά μπορεί να είναι:

Αριθμητικά επίθετα
εκατό βιβλία, πρώτη προβολή,

Αριθμητικά ουσιαστικά
μία δωδεκάδα αυγά, καμιά εικοσαριά παίχτες

Τα αριθμητικά επίθετα ανάλογα με τη σημασία τους χωρίζονται σε :

Απόλυτα αριθμητικά, τα οποία φανερώνουν ορισμένο αριθμό από πρόσωπα, ζώα ή πράγματα.

Τα χρησιμοποιούμε για να δηλώσουμε **ποσότητα, χρόνο, απόσταση, μέγεθος**.

π.χ. εννιά μέτρα, ογδόντα επτά σπίτια, σαράντα κιλά , τρεις κουβάδες κλπ.

- Το αριθμητικό ένα κλίνεται και στα τρία γένη αλλά μόνο στον ενικό αριθμό.
- Τα αριθμητικά τρία και τέσσερα κλίνονται μόνο στον πληθυντικό αριθμό.
- Τα απόλυτα αριθμητικά δύο/δυο και από το πέντε μέχρι το εκατό δεν κλίνονται (διατηρούν τον ίδιο τύπο σε όλα τα γένη και σε όλες τις πτώσεις / εκατό ανθρώπων, δύο ανδρών).
- Τα απόλυτα αριθμητικά που δηλώνουν εκατοντάδες (π.χ. πεντακόσιοι, πεντακόσιες, πεντακόσια) έχουν τρία γένη και κλίνονται μόνο στον πληθυντικό αριθμό.
- Το εκατομμύριο και το δισεκατομμύριο είναι ουδέτερα ουσιαστικά και κλίνονται όπως τα ουδέτερα σε -ος.
- Το απόλυτο αριθμητικό ένας, μία/μία, ένα, όταν μπαίνει ως α' συνθετικό σε σύνθετες λέξεις, γίνεται μονό- (π.χ. μονοψήφιος, μονοσύλλαβη)
- Τα απόλυτα αριθμητικά δύο και τρεις, όταν μπαίνουν ως α' συνθετικό σε σύνθετες λέξεις, αλλάζουν το υ και το ει και το μετατρέπουν σε ι.

(π.χ. τρεις + θέσεις = τριθέσιο, δύο + όροφος = διώροφο)

Εξαιρείται το δυόμισι.

- Το απόλυτο αριθμητικό τέσσερις, τέσσερα, όταν μπαίνει ως α' συνθετικό σε σύνθετες λέξεις, γίνεται τετρά- (π.χ. τέσσερις πλευρές = τετράπλευρο)
- Το επίθετο μισός, ως β' συνθετικό με απόλυτα αριθμητικά παίρνει τη μορφή -ήμισι (ύστερα από σύμφωνο) και -μισι (ύστερα από φωνήεν)

π.χ. μιάμιση μέρα, ενάμισι κιλό, τρισήμισι ευρώ κλπ. (οι τύποι αυτοί είναι άκλιτοι)

Τακτικά αριθμητικά, τα οποία δηλώνουν τη θέση που παίρνει κάποιος ή κάτι σε μια σειρά.

π.χ. δέκατη τρίτη μέρα, πρώτο βραβείο κ.α.

- Τα τακτικά αριθμητικά κλίνονται όπως τα επίθετα σε -ος,-η,-ο.
- Σε κάθε απόλυτο αριθμητικό αντιστοιχεί και ένα τακτικό.

Πολλαπλασιαστικά αριθμητικά, τα οποία φανερώνουν από πόσα μέρη αποτελείται κάτι και λήγουν σε -πλος.

π.χ. διπλός, τριπλός, εκατονταπλός, πολλαπλός, απλός κ.ά.

- Τα πολλαπλασιαστικά αριθμητικά κλίνονται όπως τα επίθετα σε -ος,-η,-ο.

Αναλογικά αριθμητικά, τα οποία δηλώνουν πόσες φορές είναι μεγαλύτερο κάτι από κάτι άλλο και λήγουν σε -πλάσιος.

π.χ. διπλάσιος, τριπλάσιος, εκατονταπλάσιος, πολλαπλάσιος κ.ά.

- Τα αναλογικά αριθμητικά κλίνονται όπως τα επίθετα σε -ος,-η,-ο.

Τέλος, έχουμε και τα **αριθμητικά ουσιαστικά** που φανερώνουν ένα πλήθος μονάδων που αποτελούν ένα σύνολο ή έχουν τη σημασία περίπου. Λήγουν σε -άδα ή σε -αριά.

π.χ. η εντεκάδα της ομάδας, καμιά εβδομηνηταριά μέρες.

Θυμάμαι...

1) Τα απόλυτα αριθμητικά από το 13 ως το 19 γράφονται με μια λέξη.

Π.χ. δεκατέσσερα, δεκαοχτώ κλπ.

2) Τα απόλυτα αριθμητικά από το 21 και πάνω γράφονται ως ξεχωριστές λέξεις.

Π.χ. είκοσι εννιά, σαράντα ένα, διακόσια πενήντα τρία κλπ.

3) Τα τακτικά αριθμητικά από το δέκατος τρίτος και έπειτα γράφονται ως ξεχωριστές λέξεις. Π.χ. εικοστός πέμπτος, τεσσαρακοστός τέταρτος, χιλιοστός διακοσιοστός κλπ.

4) Το εννέα/εννιά γράφεται με δύο -vv-, καθώς και όσα αριθμητικά παράγονται από αυτό και περιέχουν ολόκληρη τη λέξη εννέα/εννιά. Π.χ. δεκαεννιά, εννιακοσιοστός κλπ. / με ένα -v- γράφονται τα αριθμητικά ένατος, ενενήντα, ενενηκοστός κλπ.

5) Τα σύνθετα αριθμητικά με β' συνθετικό το μισός,-ή,-ό γράφονται στη λήγουσα με ι. Γράφονται όμως με -η- όσα έχουν ως α' συνθετικό το ένας και το μία.

Π.χ. ενάμισι κιλό, δυόμισι μέτρα αλλά ενάμισης μήνας, μιάμιση σελίδα κ.ά.

Προσοχή στα ουδέτερα: **τριάμισι, τεσσεράμισι**

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Συμπληρώνω τον παρακάτω πίνακα, όπως στο παράδειγμα:

	Απόλυτα αριθμητικά		Απόλυτα αριθμητικά
3		104	εκατό(ν) τέσσερις/τέσσερα
12		111	
18		943	
27		1002	
44		1655	
99		2800	

2. Συμπληρώνω τον παρακάτω πίνακα, όπως στο παράδειγμα:

Απόλυτα αριθμ.	Τακτικά	Αναλογικά	Πολλαπλασιαστικά
τέσσερα			
		δεκαεξαπλάσιος	
			εικοσαπλός
	τεσσαρακοστός		
εβδομήντα			
			εκατονταπλός
	τριακοσιοστός		

3. Συμπληρώνω τις παρακάτω προτάσεις με τα κατάλληλα **αριθμητικά επίθετα** (απόλυτα, τακτικά, αναλογικά, πολλαπλασιαστικά), όπως στο παράδειγμα:

- Ο Μάριος τερμάτισε τέταρτος (4) στον αγώνα των εκατό μέτρων.
- Την _____ (1) φορά που τη συνάντησα φορούσε _____ (1) πολύχρωμο καπέλο. Τη _____ (2) φορά κρατούσε _____ (1) γαλάζια τσάντα.
- Μου φαίνεται ότι φέτος έχουμε τις _____ (2) ασκήσεις από πέρσι.
- Αγόρασε τα παπούτσια σε _____ (3) τιμή από την πραγματική αξία τους.
- Κατά τη διάρκεια των _____ (2) προηγούμενων αιώνων, δηλαδή του _____ (19) και του _____ (20), έγιναν πολλές και σημαντικές τεχνολογικές εφευρέσεις.
- Το κατάστημα χάρισε στον _____ (1000) πελάτη του _____ (1) δωροεπιταγή.

4. Γράφω με μία λέξη πώς λέγεται:

ο ένας και μισός μήνας : ενάμισης μήνας

η μία και μισή ώρα : _____

τα τρία και μισό κιλά : _____

τα επτά και μισό μέτρα : _____

τα δύο και μισό γλυκά : _____

οι πέντε και μισός τόνοι : _____

οι εννιά και μισή μέρες : _____

5. Γράφω τους παρακάτω αριθμούς **ολογράφως** στη σωστή πτώση, σύμφωνα με το ουσιαστικό που ακολουθεί, όπως στο παράδειγμα:

➤ τριών (3) μέτρων

➤ _____ (900) βιβλίων

➤ _____ (33) μαθητών

➤ _____ (200) χρόνια

➤ _____ (1) κουνελιού

➤ _____ (18) σελίδες

➤ _____ (19) σελίδων

6. Λεξιλόγιο

αποπνικτικός: _____

προάστιο: _____

επίπονος: _____

υιοθετώ: _____

περιορίζω: _____

ενδιάμεσος: _____

συμφόρηση: _____

ΕΝΟΤΗΤΑ 4^η

Τα ζώα που ζουν κοντά μας

Ιστορίες με ζώα

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Η χρήση των επιθέτων και των μετοχών με λειτουργία επιθέτου

Στο προηγούμενο κεφάλαιο μιλήσαμε για τα επίθετα και για τα χαρακτηριστικά των επιθέτων. Όταν θέλουμε να δηλώσουμε ένα χαρακτηριστικό ή κάποια ιδιότητα ενός ουσιαστικού, εκτός από τα επίθετα, χρησιμοποιούμε και μετοχές του παρακειμένου της παθητικής φωνής (που έχουν κατάληξη σε -μένος, -μένη, -μένο).

Οι παθητικές μετοχές:

- Είναι κλιτές, έχουν τρία γένη και κλίνονται όπως τα επίθετα.

Π.χ. γερμένος, -μένη, -μένο

- Συχνά έχουν τη λειτουργία επιθέτου.

Π.χ. Μου έριξε μια **θυμωμένη** ματιά. (η μετοχή θυμωμένη εδώ έχει λειτουργία επιθέτου και προσδιορίζει το ουσιαστικό ματιά)

Μου φάνηκε κι εμένα πως ήταν **θυμωμένος**. (μετοχή)

- Όταν η μετοχή χρησιμοποιείται ως επίθετο, τότε σχηματίζει και επίρρημα.

Π.χ. Μας κοίταξε όλους **θυμωμένα**. (τροπικό επίρρημα)

Θυμάμαι

Η ορθογραφία στις καταλήξεις των μετοχών

• -μένος με ένα μ	π.χ. λύνω-λυμένος, βρέχω-βρεγμένος κλπ.
• -μμένος με δύο μμ	(στα ρήματα με χαρακτήρα π,β,φ,πτ)
βάφω-βαμμένος, τρίβω-τριμμένος κλπ.
• -εμένος με ε	π.χ. μαζεύω-μαζεμένος, μαγεύω-μαγεμένος κλπ.
• -ημένος με η	π.χ. αργοπορώ-αργοπορημένος, μαθαίνω-μαθημένος κλπ.
• -σμένος	(σε ρήματα της α' συζυγίας / διατηρούν το ι,η,υ,ει,οι που έχουν στην παραλήγουσα της οριστικής του ενεστώτα)
φοβίζω-φοβισμένος, ανθίζω-ανθισμένος κλπ.
• -ισμένος με ι	(σε μερικά ρήματα της β' συζυγίας)
ευτυχώ-ευτυχισμένος, τραγουδώ-τραγουδισμένος κλπ.
<u>Εξαιρείται η μετοχή μεθυσμένος</u>
• -ωμένος με ω	(στα ρήματα σε -ώνω)
πληγώνω-πληγωμένος, σηκώνω-σηκωμένος
(στα παρακάτω ανώμαλα ρήματα)
βλέπω-ιδωμένος, λέγω-ειπωμένος, τρώγω-φαγωμένος,
πίνω-πιωμένος, κάνω-καμωμένος, γίνομαι-γινωμένος

- -όμενος με ω (σε ορισμένα ρήματα της β' συζυγίας)
προσδοκώ-προσδοκώμενος, τιμώ-τιμώμενος
- -ομενος με ο (όταν η μετοχή τονίζεται στην προπαραλήγουσα)
έρχομαι-ερχόμενος, εργάζομαι-εργαζόμενος κλπ.

Καταλήξεις των άκλιτων μετοχών:

- -οντας με ο (όταν δεν τονίζονται στην παραλήγουσα)
ρίχνω-ρίχνοντας, παίζω-παίζοντας
- -ώντας με ω (όταν τονίζονται στην παραλήγουσα)
γελώ-γελώντας, προκαλώ-προκαλώντας κλπ.

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Γράφω την κλιτή μετοχή των παρακάτω ρημάτων, όπως στο παράδειγμα:

ρήμα	παθητική μετοχή	ρήμα	παθητική μετοχή
χωρίζω	χωρισμένος	συνδέω	
αγκαλιάζω		νυστάζω	
στρέφω		απολύομαι	
κοιμάμαι		μειώνω	
αναπτύσσω		λυπάμαι	
διαιρώ		λέγω	
σκάβω		κόπτω	

2. Συμπληρώνω τα κενά των παρακάτω προτάσεων με τις κατάλληλες άκλιτες (-όντας, -ώντας) ή κλιτές (-μενος, -μενη, -μενο) μετοχές οι οποίες σχηματίζονται από τα ρήματα που βρίσκονται στις παρενθέσεις:

- Αξιοποίησε τον χρόνο του _____ (μελετώ). Την επόμενη μέρα ήταν πολύ καλά _____ (διαβάζω).
- Είμαστε _____ (νυστάζω) γιατί το βράδυ δεν μπορούσαμε να κοιμηθούμε.
- Σε είδα να βγαίνεις από την αίθουσα _____ (φωνάζω) και ήρθα να σε ρωτήσω γιατί είσαι _____ (θυμώνω).

- Πρέπει να έφυγε σαν _____ (κυνηγώ) γιατί το κερί στο σαλόνι δεν ήταν _____ (σβήνω) αλλά _____ (ανάβω).
- Κατασκευάσαμε τη μακέτα μας _____ (χρησιμοποιώ) υλικά που ήταν _____ (ανακυκλώνω).

3. Στα παρακάτω κενά, δίπλα σε κάθε ουσιαστικό που μου δίνεται, συμπληρώνω ένα επίθετο και μια παθητική μετοχή που έχει την λειτουργία επιθέτου, όπως στο παράδειγμα:

(Μ) θυμωμένος } άνθρωπος
 (Ε) γρήγορος }

(Μ) _____ } πρόσωπο
 (Ε) _____ }

(Μ) _____ } θάλασσα
 (Ε) _____ }

(Μ) _____ } θρανίο
 (Ε) _____ }

4. Γράφω πώς λέγεται (χρησιμοποιώ μόνο τις παθητικές μετοχές των ρημάτων):

- 1) αυτός που σκέφτεται: σκεπτόμενος
- 2) αυτός που αγνοείται: _____
- 3) αυτός που αθλείται: _____
- 4) αυτοί που φορολογούνται: _____
- 5) αυτοί που νικήθηκαν: _____
- 6) αυτή που αγανακτεί: _____
- 7) αυτά που εργάζονται: _____

5. Αντικαθιστώ τις παρακάτω υπογραμμισμένες φράσεις με τα κατάλληλα επίθετα:

- α) το παιδί που γελάει: το γελαστό παιδί
- β) το αστέρι που λάμπει: _____
- γ) ο δρόμος που γλιστράει: _____
- δ) ο παππούς που ξεχνάει: _____
- ε) οι τροφές που μας κάνουν καλό (μας ωφελούν): _____
- στ) η κατσαρόλα από σίδηρο: _____
- ζ) το ύφασμα από μετάξι: _____
- η) το πρωινό της Κυριακής: _____

Το γνωρίζεις: Τα μυρμήγκια δεν κοιμούνται ποτέ και δεν έχουν πνεύμονες!

Δευτερεύουσες αιτιολογικές προτάσεις

Αιτιολογικές λέγονται οι προτάσεις που φανερώνουν την αιτία για την οποία γίνεται αυτό που δηλώνει η ανεξάρτητη πρόταση που προσδιορίζουν (ο λόγος για τον οποίο συμβαίνει κάτι).

Π.χ. Δεν ήρθε στο σχολείο, επειδή ήταν άρρωστος. (η πρόταση γιατί ήταν άρρωστος είναι μια αιτιολογική πρόταση που δηλώνει την αιτία για την οποία δεν ήρθε στο σχολείο)

- Οι αιτιολογικές προτάσεις απαντούν στην ερώτηση γιατί;
- Οι αιτιολογικές προτάσεις είναι εξαρτημένες προτάσεις και εισάγονται με τους αιτιολογικούς συνδέσμους: γιατί, διότι, επειδή, αφού, καθώς, μια και, μια που κ.ά.
- Τις περισσότερες φορές οι αιτιολογικές προτάσεις μπαίνουν μετά τις ανεξάρτητες (κύριες) προτάσεις που θέλουμε να αιτιολογήσουμε και τις χωρίζουμε με κόμμα:
Η δασκάλα θύμωσε πολύ, γιατί οι μισοί μαθητές ξέχασαν τα τετράδιά τους στο σπίτι.

Χρησιμοποιούμε συχνά αιτιολογικές προτάσεις όταν περιγράφουμε ένα ζώο ή έναν άνθρωπο, κυρίως για να παρουσιάσουμε πλεονεκτήματα και ελαττώματα του χαρακτήρα τους ή όταν καταλήγουμε σε συμπεράσματα για τη συμπεριφορά τους, για να αιτιολογούμε και να στηρίζουμε τη γνώμη μας.

Π.χ. Είναι εγωιστής, γιατί ποτέ δεν υπολογίζει τους άλλους.

Ο σκύλος ήταν άγριος, επειδή του είχαν συμπεριφερθεί άσχημα κατά το παρελθόν.

ΠΡΟΣΟΧΗ!

Με το γιατί εισάγονται και εξαρτημένες πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις, οι οποίες έχουν θέση υποκειμένου ή αντικειμένου κάποιου ρήματος και γι' αυτό δε χωρίζονται με κόμμα από αυτό.
π.χ. Ρωτήσαμε τον τροχονόμο γιατί το ρεύμα κυκλοφορίας ήταν κλειστό.

Θυμάμαι

Οι ανεξάρτητες (ή κύριες) προτάσεις έχουν αυτοτελές νόημα και μπορούν να σταθούν μόνες τους στον λόγο.

Αντίθετα, οι εξαρτημένες (ή δευτερεύουσες) προτάσεις συμπληρώνουν το νόημα της ανεξάρτητης πρότασης (δίνουν μια πληροφορία για την κύρια πρόταση) και δεν μπορούν να σταθούν μόνες τους στον λόγο.

π.χ. Το μουσικό συγκρότημα ακύρωσε τη συναυλία, γιατί δύο από τα μέλη του αρρώστησαν.
Στην παραπάνω περίοδο η κύρια πρόταση είναι: «Το μουσικό συγκρότημα ακύρωσε τη συναυλία». Η συγκεκριμένη πρόταση μπορεί να σταθεί και ανεξάρτητα στον λόγο.
Επιλέξαμε να αιτιολογήσουμε την πράξη του συγκροτήματος (να ακυρώσει τη συναυλία), εισάγοντας μια δευτερεύουσα πρόταση: «γιατί δύο από τα μέλη του αρρώστησαν».

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Υπογραμμίζω τις αιτιολογικές προτάσεις που υπάρχουν στις παρακάτω περιόδους.

- Δεν ήταν σωστό να του τηλεφωνήσετε το μεσημέρι, αφού γνωρίζατε πως εργάζεται εκείνες τις ώρες.
- Όλοι του οι συμμαθητές την αγαπούσαν, γιατί ήταν πρόθυμη να προσφέρει τη βοήθειά της σε όποιον τη ζητούσε.
- Προσήλθαμε νωρίς στο θέατρο, επειδή υποψιαζόμαστε πως η προσέλευση του κόσμου θα ήταν μεγάλη.
- Ταξιδέψαμε δίχως αποσκευές, μια και θα επιστρέφαμε πίσω την επόμενη μέρα
- Επειδή φαντάστηκε πως η κουβέντα θα κατέληγε σε καυγά, αποχώρησε από το δωμάτιο.

2. Συνδέω τις δύο προτάσεις που μου δίνονται, χρησιμοποιώντας τους παρακάτω αιτιολογικούς συνδέσμους. Έπειτα, υπογραμμίζω με κόκκινο χρώμα τις δευτερεύουσες αιτιολογικές προτάσεις που δημιουργήσα:

(γιατί, διότι, επειδή, αφού, καθώς, ~~μια και~~)

π.χ. Το Σάββατο θα επισκεφτούμε την Ακρόπολη. Θα βρισκόμαστε στο κέντρο της Αθήνας. Το Σάββατο θα επισκεφτούμε την Ακρόπολη, μια και θα βρισκόμαστε στο κέντρο της Αθήνας.

- Δεν πέρασα από το σπίτι. Δε γνώριζα αν θα σας βρω εκεί.
-

- Το μήνυμά που στείλατε δεν παραδόθηκε. Ο παραλήπτης έχει το κινητό του απενεργοποιημένο.
-
-

- Οι δημοτικές αρχές αποφάσισαν να ανακατασκευαστεί η παιδική χαρά. Πολλά από τα παιχνίδια είχαν φθαρεί.
-
-

- Τρύπησε το δάχτυλό του με την καρφίτσα. Προσπαθούσε να αναρτήσει την ανακοίνωση.
-
-

- Δεν μπορέσαμε να παρακολουθήσουμε το παιχνίδι. Η τηλεόραση χάλασε.
-

3. Στις παρακάτω περιόδους υπογραμμίζω τις κύριες προτάσεις και κυκλώνω τους αιτιολογικούς συνδέσμους. Έπειτα, χρησιμοποιώντας την κύρια πρόταση και τον σύνδεσμο που κύκλωσα, φτιάχνω δικές μου αιτιολογικές προτάσεις.

π.χ. Άργησε να φανεί, επειδή έχασε τον δρόμο.

Άργησε να φανεί, επειδή το ρολόι του πήγαινε μισή ώρα πίσω.

- Η Αρετή δεν μπορούσε να κάνει τις ασκήσεις της, γιατί είχε ξεχάσει το έντυπο στο σχολείο.
-
-

- Τελειώσαμε το σχολείο μια ώρα νωρίτερα, διότι έλειπε ο δάσκαλός μας.
-

- Ήταν χαρούμενος, αφού κατάφερε να περάσει στη σχολή που επιθυμούσε.
-

Τα χαρακτηριστικά των ζώων

Κλίση των επιθέτων σε -ής, -ιά, -ί

Υπάρχει μια κατηγορία επιθέτων που δηλώνουν χρώμα και έχουν κατάληξη σε -ής, -ιά, -ί. Συνήθως σχηματίζονται από το αντίστοιχο ουσιαστικό. Για παράδειγμα: η θάλασσα - ο θαλασσίης

	Ενικός αριθμός		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ονομαστική	ο θαλασσίης	η θαλασσιά	το θαλασσί
Γενική	του θαλασσιού/ή	της θαλασσιάς	του θαλασσιού
Αιτιατική	τον θαλασσίη	τη θαλασσιά	το θαλασσί
Κλητική	θαλασσίη	θαλασσιά	θαλασσί

	Πληθυντικός αριθμός		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ονομαστική	οι θαλασσιοί	οι θαλασσιές	τα θαλασσιά
Γενική	των θαλασσιών	των θαλασσιών	των θαλασσιών
Αιτιατική	τους θαλασσιούς	τις θαλασσιές	τα θαλασσιά
Κλητική	θαλασσιοί	θαλασσιές	θαλασσιά

Παρατηρήσεις: 1) Όλοι οι τύποι τονίζονται στη λήγουσα.

2) Η γενική του ενικού σε -ιού στα αρσενικά και τα ουδέτερα δεν είναι εύχρηστη.

3) Πολλές φορές, όταν μιλάμε, χρησιμοποιούμε την κατάληξη -ί σε όλα τα γένη, τις πτώσεις και τους αριθμούς. π.χ. η βυσσινί τσάντα, ο θαλασσί μαρκαδόρος κλπ.

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Συμπληρώνω τις σωστές καταλήξεις των επιθέτων και τονίζω όπου χρειάζεται:

Έφυγε το κουμπί του θαλασσ_____ φορέματος.

Παράγγειλε όλη τη σειρά των πορτοκαλ_____ βάζων.

Ξέχασα στο σχολείο τον σταχτ_____ μαρκαδόρο μου.

Έκοψε με το ψαλίδι χρυσαφ_____ λωρίδες για να στολίσει την τάξη.

2. Κλίνω τις παρακάτω φράσεις στον ενικό και τον πληθυντικό αριθμό:
ο ασημής φάκελος, η καφετιά κουρτίνα, το κεραμιδί παπούτσι

	Ενικός αριθμός		
Ον.			
Γεν.			
Αιτ.			
Κλητ.			

	Πληθυντικός αριθμός		
Ον.			
Γεν.			
Αιτ.			
Κλητ.			

3. Γράφω τις παρακάτω φράσεις στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

- 1) ο λαχανής φάκελος → οι λαχανιοί φάκελοι
 2) τους μενεξεδιούς ουρανούς → _____
 3) της τριανταφυλλιάς ζώνης → _____
 4) τη λαδιά γραβάτα → _____
 5) τα κανελιά σκυλάκια → _____

4. Λεξιλόγιο

φιλότιμος: _____

υποχωρητικός: _____

αφελής: _____

ανυποχώρητος: _____

καθαρόαιμο: _____

γενναιοδωρος: _____

Κλίση των επιθέτων σε -ύς, -ιά, -ύ

Τα επίθετα σε -ύς, -ιά, -ύ προέρχονται από τα αρχαία ελληνικά και δηλώνουν **διάσταση, βάρος και όγκο**.

	Ενικός αριθμός		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ονομαστική	ο τραχύς	η τραχιά	το τραχύ
Γενική	του τραχιού/τραχύ	της τραχιάς	του τραχιού/τραχύ
Αιτιατική	τον τραχύ	την τραχιά	το τραχύ
Κλητική	τραχύ	τραχιά	τραχύ

	Πληθυντικός αριθμός		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ονομαστική	οι τραχιοί	οι τραχιές	τα τραχιά
Γενική	των τραχιών	των τραχιών	των τραχιών
Αιτιατική	τους τραχιούς	τις τραχιές	τα τραχιά
Κλητική	τραχιοί	τραχιές	τραχιά

Παρατηρήσεις: 1) Όλοι οι τύποι τονίζονται στη λήγουσα.

2) Η γενική ενικού στο αρσενικό και στο ουδέτερο (-ιού/-ύ) δεν είναι εύχρηστη.

3) Το υ της κατάληξης των αρσενικών και των ουδετέρων διατηρείται μόνο στην ονομαστική, στην αιτιατική και στην κλητική του ενικού. Στις άλλες πτώσεις γράφεται με ι.

4) Συναντάμε επίσης και την κατηγορία των επιθέτων σε -ύς, -εία, -ύ. Τα επίθετα αυτά τα χρησιμοποιούμε κυρίως σε επίσημο ύφος και σε εκφράσεις που έχουν λόγια προέλευση. Για παράδειγμα: ο ταχύς - του ταχέως / οι ταχείς - των ταχέων, η ταχεία - της ταχείας/οι ταχείες - των ταχειών, το ταχύ - του ταχέως / τα ταχέα - των ταχέων.

Τα επίθετα αυτής της κατηγορίας είναι: ο ευθύς, -εία, -ύ, ο βραχύς, -εία, -ύ, ο δριμύς, -εία, -ύ, ο ευρύς, -εία, -ύ, ο οξύς, -εία, -ύ, ο τραχύς, -εία, -ύ.

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Κλίνω τις παρακάτω φράσεις στον ενικό και τον πληθυντικό αριθμό:
ο βαρύς χειμώνας, η μακριά γραμμή, το βαθύ ποτάμι

	Ενικός αριθμός		
Ον.			
Γεν.			
Αιτ.			
Κλητ.			

	Πληθυντικός αριθμός		
Ον.			
Γεν.			
Αιτ.			
Κλητ.			

2. Συμπληρώνω τα κενά με τα επίθετα που είναι στην παρένθεση στον κατάλληλο τύπο:
π.χ. Προσπαθούσε να κουβαλήσει τις βαριές πέτρες με το μικρό καροτσάκι. (βαρύς)

- α) Η ζώνη του ήταν πολύ _____ και το παντελόνι του _____. (φαρδύς, μακρύς)
β) Πέρασε όλο της το απόγευμα κάνοντας βόλτες στην αμμουδιά του _____ γιαλού. (πλατύς)
γ) Μόλις ήπιαν τα _____ καφεδάκια τους, αναχώρησαν για τη δουλειά τους. (ελαφρύς)
δ) Το έδαφος ήταν τόσο _____ που οι _____ αγελάδες του Θείου μου μετά βίας μπορούσαν να κινηθούν σε αυτό. (τραχύς, παχύς)
ε) Του άρεσε πολύ η σκιά που προκαλούνταν από τα _____ φυλλώματα των δέντρων της αυλής του. (δασύς)

Γραμματική

Απλή και επαυξημένη πρόταση

Πρόταση είναι ένα μικρό ή μεγαλύτερο σύνολο λέξεων, γραμματικά (συντακτικά) οργανωμένο.
Εκφράζει μόνο ένα νόημα, με σύντομη συνήθως διατύπωση.

Απλή ονομάζεται η πρόταση που έχει ολοκληρωμένο νόημα και περιλαμβάνει μόνο τους βασικούς όρους, χωρίς προσδιορισμούς. Έχει μία από τις παρακάτω μορφές:

α) **Υποκείμενο + Ρήμα (αμετάβατο)**

π.χ. Το παιδί παίζει.

β) **Υποκείμενο + Ρήμα (μεταβατικό) + Αντικείμενο**

π.χ. Ο Θανάσης ξύνει το μολύβι.

γ) **Υποκείμενο + Ρήμα (μεταβατικό) + άμεσο Αντικείμενο + έμμεσο Αντικείμενο**

π.χ. Η Μαρία έδωσε στην Ελένη γλυκά.

δ) **Υποκείμενο + Ρήμα (συνδετικό) + Κατηγορούμενο**

π.χ. Η Ζωή είναι δασκάλα.

Όταν σε μια απλή πρόταση χρησιμοποιήσουμε προσδιορισμούς (επίθετα, μετοχές, επιρρήματα, γενικές προσδιοριστικές κλπ.) για να εμπλουτίσουμε τον λόγο μας, τότε η πρόταση μας λέγεται **επαυξημένη**. Για παράδειγμα:

Ο Γιώργος είναι έξυπνος. (απλή πρόταση)

Ο Γιώργος **ο φίλος μου** είναι έξυπνος. (επαυξημένη πρόταση)

Οι εργάτες χτίζουν το σπίτι. (απλή πρόταση)

Οι έμπειροι εργάτες χτίζουν το διώροφο σπίτι. (επαυξημένη πρόταση)

Θυμάμαι...

Τα κύρια ουσιαστικά της πρότασης είναι το **Υποκείμενο**, το **Ρήμα** και το **Αντικείμενο**.

π.χ. Η θεία **άπλωσε** τα ρούχα.

Η πρόταση στην οποία κάποιος όρος (υποκείμενο, αντικείμενο, κατηγορούμενο) συνδέεται παρατακτικά με κάποιον όμοιό του λέγεται **σύνθετη**.

- Δύο φράσεις λέμε ότι συνδέονται παρατακτικά όταν ενώνονται με τους παρατακτικούς συνδέσμους (και-κι, ή, είτε, ούτε, αλλά, μα, όμως)

π.χ. Η Στέλλα τρώει παγωτό. (απλή πρόταση)

Η Στέλλα και η Νατάσα τρώνε παγωτό. (σύνθετη πρόταση)

Η τάξη είναι καθαρή.

Η τάξη είναι καθαρή και φωτεινή.

Όταν σε μια πρόταση παραλείπουμε ορισμένα από τα κύρια συστατικά της (υποκείμενο, αντικείμενο, κατηγορούμενο), είτε για λόγους συντομίας, είτε για να δώσουμε ζωντάνια και αμεσότητα στον λόγο μας, τότε η πρότασή μας λέγεται ελλειπτική.

π.χ. Καλημέρα.

-Ποιος θα φέρει τα βιβλία;

-Εγώ. (= Εγώ θα φέρω τα βιβλία.)

Παρατήρηση: Εκτός από την πρόταση, βασική μονάδα του λόγου είναι και η περίοδος. Ενώ και η πρόταση και η περίοδος εκφράζουν ένα ολοκληρωμένο νόημα, η μεν πρόταση περιλαμβάνει ένα μόνο ρήμα, η δε περίοδος περισσότερα του ενός.

π.χ. Η Αναστασία ετοιμάζει την τσάντα της. (πρόταση)

Η Αναστασία ετοιμάζει την τσάντα της και η Στέλλα την παρακολουθεί. (περίοδος)

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Σημειώνω στις παρενθέσεις ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι **απλές (Α)**, ποιες είναι **επαυξημένες (ΕΠ)** και ποιες **ελλειπτικές (ΕΛ)**.

Η Σταυρούλα φόρεσε τη γαλάζια μπλούζα. (ΕΠ)

- Τα παιδιά παρακολούθησαν θέατρο. (.....)
- Φύγε! (.....)
- Ο Σταμάτης κοιμάται. (.....)
- Η Αναστασία βρήκε το χαμένο δαχτυλίδι. (.....)
- Το χωριό του Θανάση είναι ορεινό. (.....)

2. Χρησιμοποιώντας τα παρακάτω ουσιαστικά και ρήματα φτιάχνω απλές προτάσεις:
π.χ. μαθητές - δάσκαλος - παρακολουθώ
Οι μαθητές παρακολουθούσαν τον δάσκαλο.

φωτιά - δάσος - απλώνομαι

Μάριος - μπάλα - παίζω

φίλοι - Γαλλία - ταξίδεψαν

❖ Τώρα, μετατρέπω τις προτάσεις που έφτιαξα από απλές σε επαυξημένες:
π.χ. Οι νυσταγμένοι μαθητές παρακολουθούσαν τον δάσκαλο.

3. Οι προτάσεις που ακολουθούν είναι επαυξημένες. Τις μετατρέπω σε απλές,
αφαιρώντας τους δευτερεύοντες όρους.

π.χ. Η Σοφία είναι εξαιρετική δικηγόρος.

Η Σοφία είναι δικηγόρος.

➤ Ο κτηνίατρος εξέτασε τον άγριο σκύλο.

➤ Σήμερα κάνει πολλή ζέστη.

➤ Το μωρό κλαίει δυνατά.

➤ Του πήρε με πονηριά το τετράδιο.

➤ Ο άγνωστος επισκέπτης στάθηκε πλάι στην ανοιχτή πόρτα.

4. Φτιάχνω **σύνθετες προτάσεις**, όπως στο παράδειγμα:

Οι μαθητές του Ε'1 θα πάνε εκδρομή.

Οι μαθητές του Ε'1 και του Ε'2 θα πάνε εκδρομή.

❖ Η αλεπού είναι πονηρή.

❖ Η Νατάσσα διαβάζει.

❖ Ο Σωκράτης είναι τίμιος.

Μεταβατικά, αμετάβαρα και συνδετικά ρήματα

- **Μεταβατικά** λέγονται τα ρήματα τα οποία μεταβιβάζουν την ενέργειά τους σε κάποιο πρόσωπο, πράγμα κλπ. Τα ρήματα αυτά έχουν αντικείμενο.

π.χ. Ο πατέρας αγοράζει τρόφιμα.

Η Νεφέλη σκουπίζει το μπαλκόνι.

Μερικά μεταβατικά ρήματα παίρνουν δύο αντικείμενα. Τα ρήματα αυτά λέγονται **δίπτωτα** ρήματα. Τα δύο αντικείμενά τους τα ονομάζουμε άμεσο (βρίσκεται σε αιτιατική πτώση) και έμμεσο αντικείμενο (σε γενική πτώση ή με προθετική φράση)

π.χ. Οι πυροσβέστες προσφέρουν βοήθεια στους πυρόπληκτους.

Το πρόσωπο, πράγμα κτλ. το οποίο είναι αποδέκτης της ενέργειας του ρήματος λέγεται αντικείμενο(1). Μπορεί όμως να είναι και το αποτέλεσμα της ενέργειας του ρήματος(2), μπορεί να έχει τον ρόλο του βιώνοντος(3), να δηλώνει τόπο(4) ή να έχει ουδέτερο ρόλο(5).

(1) Η Νάντια χτυπά την καμπάνα. (αποδέκτης)

(2) Οι μαθητές ετοιμάζουν την παρουσίαση. (προϊόν, αιτιατό)

(3) Ο Αργύρης τρόμαξε τον αδερφό του. (βιώνων)

(4) Το τρένο πέρασε τη γέφυρα. (τόπος)

(5) Θέλω έναν καφέ. (ουδέτερο)

- **Αμετάβατα** ονομάζονται τα ρήματα που φανερώνουν ότι η ενέργεια του υποκειμένου δεν πηγαίνει πουθενά. Τα αμετάβατα ρήματα **δεν έχουν αντικείμενο**.
π.χ. Ο παππούς ξυρίζεται.
 Η Νάντια τρέχει.
 Ο αέρας φυσάει.
- Τέλος, τα ρήματα που συνδέουν το υποκείμενο με ένα κατηγορούμενο λέγονται **συνδετικά**. Το βασικότερο συνδετικό ρήμα είναι το είμαι. Άλλα συνδετικά ρήματα είναι: γίνομαι, φαίνομαι, μοιάζω, παραμένω, θεωρούμαι, εμφανίζομαι, παρουσιάζομαι, αποδεικνύομαι, εκλέγομαι, διορίζομαι, πάω για, μιλάω ως, αποτελώ, ονομάζομαι, λέγομαι, αναγνωρίζομαι, ανακηρύσσομαι, χειροτονούμαι, κληρώνομαι, ζω, μένω, γεννιέμαι, πεθαίνω, υπηρετώ, λογαριάζομαι, κ.λπ.

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Στις παρακάτω προτάσεις υπογραμμίζω τα μεταβατικά και κυκλώνω τα αμετάβατα ρήματα:
 - Ο σερβιτόρος έριξε τον δίσκο με τα φαγητά.
 - Το μωρό κοιμήθηκε.
 - Ο παππούς μας διηγήθηκε μια ιστορία από τον πόλεμο.
 - Θα ξαπλώσω τώρα επειδή κουράστηκα σήμερα.
 - Οι καθηγητές διόρθωσαν τα γραπτά των μαθητών.
 - Το τρένο σταμάτησε.
2. Στις παρακάτω προτάσεις υπογραμμίζω τα ρήματα και συμπληρώνω τα κενά με ένα αντικείμενο ή με ένα κατηγορούμενο.
 - Η Ρένα αγαπάει πολύ _____.
 - Το Σάββατο θα ετοιμάσουμε _____.
 - Ο συγκεκριμένος γιατρός είναι _____.
 - _____ διάβαζε ο Τάσος.
 - Η γιαγιά έφτιαξε _____.
 - Ο θεός μου εκλέχθηκε _____.

Τα ζώα της εξοχής

Το οριστικό και το αόριστο άρθρο

Θυμάμαι

Τα άρθρα είναι μικρές κλιτές λέξεις που μπαίνουν μπροστά από τα ονόματα (ουσιαστικά, επίθετα, ορισμένες αντωνυμίες, κλιτές μετοχές) και δηλώνουν το γένος αλλά και τον αριθμό και την πτώση των ονομάτων αυτών.
π.χ. ο λύκος, η θάλασσα, το ρούχο, η κίτρινη, ο σκυμμένος κλπ.

	Οριστικό άρθρο					
	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ονομαστική	ο	η	το	οι	οι	τα
Γενική	του	της	του	των	των	των
Αιτιατική	τον	τη(ν)	το	τους	τις	τα
Κλητική	-	-	-	-	-	-

	Αόριστο άρθρο					
	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ονομαστική	ένας	μία (μια)	ένα	-	-	-
Γενική	ενός	μίας (μιας)	ενός	-	-	-
Αιτιατική	έναν	μία (μια)	ένα	-	-	-
Κλητική	-	-	-	-	-	-

- Παρατηρήσεις:** 1) Τα άρθρα έχουν τρία γένη (αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο).
 2) Τα άρθρα δεν έχουν κλητική πτώση.
 3) Το αόριστο άρθρο δεν έχει πληθυντικό αριθμό.
 4) Ορισμένες φορές συναντάμε το οριστικό άρθρο στη γενική και την αιτιατική μαζί με την πρόθεση σε: *σου, της, στον, στην, στο, των, στους, στις, στα* (εμπρόθετο άρθρο).

Θυμάμαι επίσης...
 Πότε παραμένει το τελικό
 -ν και πότε όχι!

Στον γραπτό λόγο, το τελικό -ν διατηρείται πάντα στον ενικό του αρσενικού οριστικού και αόριστου άρθρου (τον, έναν).

π.χ. τον άνδρα, έναν βοσκό

Επίσης γράφεται πάντα στο άρθρο των, στην προσωπική αντωνυμία αυτόν, τον καθώς και στο σαν.

π.χ. των λιμνών, αυτόν διάλεξα, τον ετοίμασαν, σαν αλεπού

Υπάρχουν όμως και ορισμένες λέξεις στις οποίες το τελικό -ν άλλοτε παραμένει και άλλοτε χάνεται. Αυτές είναι: το άρθρο *την*, η προσωπική αντωνυμία *αυτήν*, *την* και τα μόρια *δεν* και *μην*.

ΔΙΑΤΗΡΟΥΝ ΤΟ ΤΕΛΙΚΟ -ν
 όταν η λέξη που ακολουθεί αρχίζει :

- από φωνήεν ή
- από τα σύμφωνα κ,π,τ ή
- από τα δίψηφα σύμφωνα μπ,ντ, γκ και
 - τα διπλά ξ,ψ

την είδα, αυτήν κάλεσα, την μπάλα
 δεν πήγα, μην ψάχνεις

ΧΑΝΟΥΝ ΤΟ ΤΕΛΙΚΟ -ν
 όταν η λέξη που ακολουθεί αρχίζει :

- από τα υπόλοιπα σύμφωνα
 β,δ,γ,θ,χ,μ,ν,λ,ρ,σ,ζ

τη βρήκα, αυτή βγάλε, τη θέση
 δε χαιρόμαι, μη σβήσει

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Διαβάζω το παρακάτω κείμενο και συμπληρώνω τα κενά με τα κατάλληλα **οριστικά** και **αόριστα άρθρα**:

_____ φορά κι _____ καιρό, ζούσε σε _____ μεγάλο παλάτι _____ πολύ καλός πρίγκηπας. _____ παλάτι αυτό ήταν χτισμένο στην κορυφή _____ πολύ ψηλού λόφου. Κάθε πρωί που ξυπνούσε _____ πρίγκηπας, περνούσε από _____ κήπο του και έκοβε _____ τριαντάφυλλο από _____ αγαπημένη του τριανταφυλλιά. _____ μέρα, αφού είχε ολοκληρώσει _____ βόλτα του στον κήπο, άκουσε _____ φωνή. Όσο απομακρυνόταν από _____ παλάτι τόσο _____ φωνή ακουγόταν δυνατότερα. Αργότερα, _____ φωνές πλήθαιναν και, τώρα _____ άκουγε και _____ πρίγκηπας να πλησιάζουν προς αυτόν...
« Στέλιο, ξύπνα...», ακούστηκε από _____ μέσα δωμάτιο _____ φωνή. «Ίωρα για σχολείο!»

2. Συμπληρώνω τα παρακάτω κενά με τον κατάλληλο τύπο του **οριστικού άρθρου**:

α) _____ βραβείου	ε) _____ πολεμιστών
β) _____ ευτυχίας	στ) _____ θησαυρού
γ) _____ σκέψεων	ζ) _____ αιθουσών
δ) _____ μεσημεριών	η) _____ άνθρωπο

3. Συμπληρώνω τα παρακάτω κενά με τον κατάλληλο τύπο του **αόριστου άρθρου**:

α) _____ βραβείου	ε) _____ πολεμιστή
β) _____ αθλήτριας	στ) _____ θησαυρός
γ) _____ σκέψης	ζ) _____ αίθουσας
δ) _____ μεσημεριού	η) _____ άνθρωπο

4. Στις παρακάτω περιόδους κυκλώνω τα οριστικά άρθρα και έπειτα τα αντικαθιστώ με αόριστα, κάνοντας και όποιες αλλαγές κρίνω πως είναι απαραίτητες:

π.χ. Το παιδί, ενώ έπαιζε, δέχτηκε κατά λάθος τη μπάλα στο κεφάλι.
Ένα παιδί, ενώ έπαιζε, δέχτηκε κατά λάθος μια μπάλα στο κεφάλι.

Ο σκύλος προσπαθούσε να πιάσει το κόκκαλο.

Θα πάω στο πάρτι της φίλης μου.

5. Λεξιλόγιο

σύσταση: _____

υγιειονομικός: _____

ομόφωνα: _____

παρευρισκόμενος: _____

παραλύω: _____

θερμοπληξία: _____

ΕΝΟΤΗΤΑ 6

Οι φίλοι μας, οι φίλες μας

Φίλοι από άλλες χώρες

Φίλοι ευτυχούσι και δυστυχούσιν ο αυτός ίσθι.
μτφρ: Να είσαι ο ίδιος σε φίλους που ευτυχούν και δυστυχούν.
Περριανδρος

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Κύριες και εξαρτημένες (δευτερεύουσες προτάσεις)

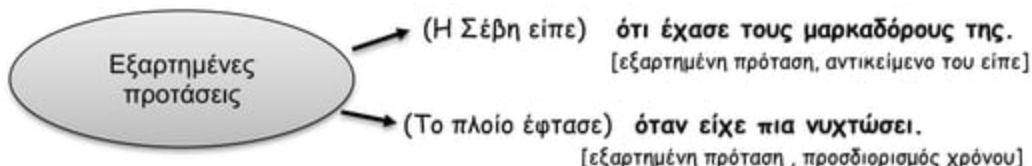
Στην προηγούμενη ενότητα μάθαμε να ξεχωρίζουμε τις προτάσεις με βάση τα συστατικά τους (απλή, επαυξημένη, σύνθετη, ελλειπτική). Υπάρχει άλλη μία κατηγοριοποίηση των προτάσεων με βάση του εάν μπορούν να σταθούν μόνες τους στον λόγο ή όχι. Έτσι λοιπόν οι προτάσεις διακρίνονται σε **κύριες** και **εξαρτημένες/δευτερεύουσες**.

- Οι **κύριες προτάσεις** έχουν αυτοτελές νόημα και μπορούν να σταθούν μόνες τους στον λόγο.

Όπως βλέπουμε παραπάνω, οι κύριες προτάσεις μπορεί να είναι και ερωτηματικές. Οι προτάσεις αυτές λέγονται ευθείες ερωτήσεις.

- Οι **δευτερεύουσες προτάσεις** συμπληρώνουν τις κύριες προτάσεις και είτε λειτουργούν ως όροι τους (υποκείμενα, αντικείμενα) είτε μας δίνουν μια πληροφορία για τις συνθήκες μέσα στις οποίες πραγματοποιείται αυτό που δείχνει η κύρια πρόταση. Οι εξαρτημένες προτάσεις δεν μπορούν να σταθούν μόνες τους στον λόγο. Εισάγονται δε με μερικές ξεχωριστές λέξεις, τους **συνδέσμους**. Οι σύνδεσμοι, επίσης, μας δείχνουν τι λογής είναι οι εξαρτημένες προτάσεις.

Παρατήρηση: Χωρίζω με κόμμα τις εξαρτημένες προτάσεις που δεν έχουν στενή σχέση με την κύρια πρόταση και μπορούμε να τις παραλείψουμε. Αντίθετα, δεν μπορώ να χωρίσω με κόμμα εξαρτημένες προτάσεις που συμπληρώνουν το νόημα της κύριας πρότασης.

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Κάτω από κάθε πρόταση γράφω αν αυτή είναι **κύρια** ή **δευτερεύουσα**, όπως στο παράδειγμα:

Χαρήκαμε πολύ, όταν πληροφορηθήκαμε πως θα έρθετε κι εσείς στην εκδρομή.
(κύρια πρ.) (δευτερεύουσα πρ.)

- Δεν πήγα σχολείο, γιατί με πονούσε ο λαιμός μου.
() ()
- Ο Θεός μου πάντα έλεγε ότι ήθελε να αποκτήσει ένα ιστιοφόρο.
() ()
- Όταν ολοκλήρωσε τις εργασίες του, έκασε με τον αδερφό του να δει τον αγώνα.
() ()
- Υποθέτω πως θα επιστρέψετε σύντομα, επειδή αφήσατε εδώ όλα σας τα πράγματα.
() ()

2. Συμπλήρωσε τις παρακάτω κύριες προτάσεις με μια δευτερεύουσα πρόταση, όπως στο παράδειγμα:

Γνωρίζαμε ότι θα άλλαζε γνώμη, γιατί από πριν δεν ήταν σίγουρος.

- ❖ Επειδή _____, δεν τα πήγα καλά στο διαγώνισμα.
- ❖ Θα προετοιμαστούμε καλά, για να _____.
- ❖ Πριν _____, κατέβασε τα βιβλία σου από το ράφι.
- ❖ Μας βοήθησαν με τα μαθήματά μας, γιατί _____.

Σημείωση:

1) Όταν δύο προτάσεις συνδέονται δεν είναι απαραίτητο να είναι η μία κύρια και η άλλη εξαρτημένη. Για παράδειγμα, μπορούμε να συνδέσουμε δύο κύριες προτάσεις.

Περάσαμε από το παντοπωλείο. Αγοράσαμε μέλι και αυγά.

Περάσαμε από το παντοπωλείο και αγοράσαμε μέλι και αυγά.

2) Μία κύρια πρόταση μπορεί να συνοδεύεται από περισσότερες της μίας εξαρτημένες προτάσεις.

π.χ. Αν δεν έρθουν σύντομα και δε φέρουν τις μπαταρίες, δε θα μπορέσουμε να ολοκληρώσουμε την κατασκευή μας.

Τελικές λέγονται οι εξαρτημένες προτάσεις που φανερώνουν τον σκοπό για τον οποίο γίνεται κάτι. Οι τελικές προτάσεις εισάγονται με το για + το μόριο της υποτακτικής να. Επίσης, χωρίζονται με κόμμα από την κύρια πρόταση. Μερικές φορές (κυρίως μετά από ρήματα που δείχνουν κίνηση), οι τελικές προτάσεις εισάγονται μόνο με το μόριο να. Σε αυτή την περίπτωση δε χωρίζονται με κόμμα από την κύρια πρόταση.

π.χ. Θα την πάρω τηλέφωνο, **για να** της ζητήσω συγνώμη.
Πήγε στο γήπεδο, **για να** παρακολουθήσει τον αγώνα.
Τρέχει **να** προλάβει το λεωφορείο.

ΠΡΟΣΟΧΗ : Ορισμένες φορές συναντάμε προτάσεις που αρχίζουν με το να αλλά δεν είναι τελικές. Αυτές έχουν τον ρόλο του αντικειμένου του ρήματος ή του υποκειμένου απρόσωπων ρημάτων και απρόσωπων εκφράσεων και είναι βουλητικές.

Οι δευτερεύουσες βουλητικές προτάσεις εκφράζουν μια θέληση, μια ευχή ή μια επιθυμία. Περιέχουν, συνήθως, ρήματα όπως τα θέλω, ζητώ, προτρέπω, επιθυμώ, εμποδίζω, απαγορεύω κ.ά. και δεν χωρίζονται με κόμμα από τις κύριες προτάσεις (εκτός αν έχουν θέση επεξήγησης σε μια πρόταση).

π.χ. Θέλει να βελτιώσει τη βαθμολογία της.
Δεν μπορώ συνεχώς να σκέφτομαι τις εξετάσεις.
Ένα πράγμα τον ενδιέφερε μόνο, να κερδίσει η αγαπημένη του ομάδα. (επεξήγηση)

Ένας απλός τρόπος που μας βοηθά να διαπιστώσουμε αν η πρόταση μας είναι τελική ή όχι, είναι να αντικαταστήσουμε το να με το για να. Αν η πρόταση, μετά την αντικατάσταση, έχει ολοκληρωμένο νόημα, τότε είναι τελική.

π.χ. Θέλει να βελτιώσει τη βαθμολογία της. → Θέλει ~~για να~~ βελτιώσει τη βαθμολογία της.
Τρέχει να προλάβει το τρένο. → Τρέχει, ~~για να~~ προλάβει το τρένο. ✓

Αποτελεσματικές (ή συμπερασματικές) προτάσεις

Αποτελεσματικές (ή συμπερασματικές προτάσεις) λέγονται οι εξαρτημένες προτάσεις που φανερώνουν το αποτέλεσμα της πράξης που δηλώνει η κύρια πρόταση. Εισάγονται με τους αποτελεσματικούς συνδέσμους ώστε, που ή με φράσεις που χρησιμοποιούνται ως αποτελεσματικοί σύνδεσμοι (π.χ. με αποτέλεσμα να). Πολλές φορές μετά τα ώστε και που υπάρχει το να. Οι αποτελεσματικές προτάσεις χωρίζονται με κόμμα από τις κύριες.

π.χ. Έκανε τόση πολλή φασαρία, **που** οι γείτονες αναγκάστηκαν να καλέσουν την αστυνομία.
Η μουσική ήταν τόσο χαλαρωτική, **ώστε** στο τέλος όλοι κοιμηθήκαμε.

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Συμπληρώνω τις φράσεις με **τελικές προτάσεις**, χρησιμοποιώντας το για να ή το να και βάζω κόμμα όπου χρειάζεται:

- Έλα αύριο από το σπίτι _____
- Τον πήραμε τηλέφωνο _____
- Ο γιατρός της ομάδας εισήλθε στον αγωνιστικό χώρο _____

- Χτες έφυγα από το σχολείο _____
- Συμμετέχουμε στη δεντροφύτευση _____

2. Εντοπίζω ποιες από τις παρακάτω προτάσεις/περιόδους είναι **τελικές και ποιες βουλητικές**:

- α) Θέλω να μου κάνεις μια χάρη. _____
- β) Πήγε να φέρει την τσάντα του. _____
- γ) Σπάνια το έκανε αυτό, να διαβάζει νωρίς το μεσημέρι. _____
- δ) Η Σοφία πέρασε να με δει. _____
- ε) Ήθελαν να παίζουν όλο το Σαββατοκύριακο. _____
- στ) Δεν επιτρέπεται να πετάτε σκουπίδια στο γρασιδί. _____

3. Στις περιόδους που ακολουθούν υπογραμμίζω τις δευτερεύουσες προτάσεις και γράφω σε ποια κατηγορία ανήκουν:

- Παράτησε τη δουλειά που έκανε, για να προλάβει να πάει στα μαγαζιά. _____
- Έφαγε τόσο πολύ, που στο τέλος δεν μπορούσε να κουνηθεί. _____
- Τους είχε πει τόσα πολλά ψέματα, ώστε κανείς δεν τον πίστευε. _____
- Πήγαμε όλοι στο στάδιο να παρακολουθήσουμε τη βράβεισή του. _____
- Δεν μπορείτε να σταματάτε το παιχνίδι όποτε θέλετε εσείς. _____

4. Συμπληρώνω τις φράσεις με **αποτελεσματικές-συμπερασματικές προτάσεις**:

- ❖ Είχε ιδρώσει τόσο πολύ, _____
 - ❖ Έκανε τόσο καλά γράμματα, _____
 - ❖ Τρέξαμε τόσο γρήγορα, _____
 - ❖ Είχα τόσο πολύ άγχος για το διαγώνισμα, _____
- _____
- ❖ Οδηγούσε έτσι, _____

5. Ενώνω τις ανεξάρτητες προτάσεις έτσι ώστε η δεύτερη πρόταση να γίνει εξαρτημένη τελική ή εξαρτημένη αποτελεσματική. Στη συνέχεια, υπογραμμίζω με κόκκινο χρώμα τις τελικές προτάσεις και με πράσινο τις αποτελεσματικές.

π.χ. Ζήτησε τη διεύθυνσή μου. Μου έστειλε ένα γράμμα.

Ζήτησε τη διεύθυνσή μου, για να μου στείλει ένα γράμμα.

- ❖ Κουραστήκαμε πολύ. Καταφέραμε να ολοκληρώσουμε την εργασία στην ώρα της.
- _____
- _____

- ❖ Μιλά πολύ χαμηλόφωνα. Δεν τον ακούς ακόμα κι αν κάθεται δίπλα του.
- _____
- _____

- ❖ Είχε τέτοια κίνηση. Καθυστερήσαμε όλοι να πάμε στη γιορτή.
- _____
- _____

- ❖ Πήγα στο περίπτερο. Αγόρασα πέντε μπουκάλια νερό.
- _____
- _____

6. Λεξιλόγιο

επικοινωνία: _____

επιστολή: _____

ιστοσελίδα: _____

αλληλογραφώ: _____

ενθύμιο: _____

Θυμάμαι

Οικογένειες λέξεων

Όλες οι λέξεις που βγαίνουν από την ίδια απλή λέξη, με παραγωγή ή σύνθεση, αποτελούν μια οικογένεια λέξεων.

▪ Παράγωγες και σύνθετες λέξεις

Η **παραγωγή** και η **σύνθεση** είναι δύο τρόποι τους οποίους χρησιμοποιεί η γλώσσα, για να φτιάχνει καινούριες λέξεις.

➤ **Παραγωγή** έχουμε, όταν από μία λέξη σχηματίζουμε μια άλλη με τη βοήθεια μιας κατάληξης (παραγωγική κατάληξη).

π.χ. από τη λέξη γράφω γίνεται η λέξη γράμμα

(θέμα γραφ- κατάληξη -μα = γράφ-μα = γράμμα)

Από την αρχική λέξη (πρωτότυπη) παράγονται κάποιες άλλες λέξεις (παράγωγες).

A) Παράγωγα ρήματα

Τα ρήματα παράγονται από ουσιαστικά, από επίθετα, από άκλιτες λέξεις και, ορισμένες φορές, από άλλα ρήματα.

❖ *Ρήματα παράγωγα από ονόματα (ουσιαστικά και επίθετα)*

κατάληξη σε: -ίζω άνθος - ανθίζω / -άζω φωνή - φωνάζω
-ιάζω γκρίνια - γκρινιάζω / -εύω παιδί - παιδεύω
-ώνω πληγή - πληγώνω / -αίνω βάθος - βαθαίνω

❖ *Ρήματα παράγωγα από άκλιτες λέξεις*

κατάληξη σε: -ζω συχνά - συχνάζω / -ίζω χωρίς - χωρίζω
-εύω μαζί - μαζεύω / -ώνω ψηλά - ψηλώνω

❖ *Ρήματα παράγωγα από ρήματα*

φέγγω-φεγγίζω / μασουλώ - μασουλίζω κ.α.

Παρατήρηση: Ρήματα παράγονται και από ορισμένες φράσεις όπως:

από το καλημέρα - καλημερίζω, καληνύχτα - καληνυχτίζω κ.α.

αλλά και από φωνές ζώων (π.χ. από το γαβ προήλθε το ρήμα γαβγίζω).

B) Παράγωγα ουσιαστικά

Τα ουσιαστικά παράγονται από ρήματα, από ουσιαστικά, από επίθετα και από αριθμητικά.

❖ *Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα*

Τα ουσιαστικά που παράγονται από ρήματα σημαίνουν:

α) το πρόσωπο που ενεργεί:

κατάληξη σε: -της : πωλώ - πωλητής / -στης: θερίζω - θεριστής

- (ά)τορας : μαστορεύω - μάστορας / -έας: κουρεύω - κουρέας
- ιάς: βάφω - βαφιάς (και βαφέας)

β) την ενέργεια ή το αποτέλεσμα της:

κατάληξη σε: -μός: αποκλείω- αποκλεισμός / -ση (-ξη, -ψη): αθώνω -αθώωση
-ούρα: μουρμουρίζω - μουρμούρα / -α: γλιστρώ - γλίστρα
-ία, -ια: δαγκώνω - δαγκωνιά / -εια: καλλιεργώ - καλλιέργεια
-εία, -εία: γοητεύω - γοητεία / -σιμο (ξιμο, -ψιμο): σκάβω - σκάψιμο
-μα: ανοίγω - άνοιγμα / -ίδι: στολίζω - στολίδι
-ητό: κυνηγώ - κυνηγητό
-ι, -ιο, -ιό, -ος πηδών - πήδος
κυνηγώ - κυνήγι
κάθομαι - καθισιό

γ) το όργανο, το μέσο ή τον τόπο μιας ενέργειας:

κατάληξη σε : -τήρας: φυσώ - φυσητήρας / -τρα: θερμαίνω - θερμάστρα
-τήρι: πατώ - πατητήρι / -τήριο: παρατηρώ- παρατηρητήριο
-είο: ψύχω- ψυγείο / -τρο: φιμώνω - φίμωτρο

❖ Ουσιαστικά παράγωγα από ουσιαστικά

Τα ουσιαστικά που παράγονται από άλλα ουσιαστικά είναι υποκοριστικά,
μεγεθυντικά, τοπικά, περιεκτικά, εθνικά, επαγγελματικά κ.α.

α) Τα υποκοριστικά δείχνουν ότι κάτι είναι μικρό ή ότι το νιώθουμε ως αγαπητό/
οικείο.

π.χ. παιδί-παιδάκι, κλωστή-κλωστήσα, άνθρωπος-ανθρωπάκος κτλ.

Καταλήξεις: -άκι, -άκης, -άκος, -ίτσα, -ούδα, -ούδι, -ούλα, -ούλης, -ούλι, -όπουλο, -οπούλα,
-αράκι, -ουδάκι, -ίδιο, -ίσκος

β) Τα μεγεθυντικά δείχνουν ότι κάτι είναι πιο μεγάλο από αυτό στο οποίο
αναφέρεται η λέξη από την οποία προέρχεται.

π.χ. αμάξι-αμαξάρα

Καταλήξεις: -α, -άρα, -αράς, -αρος

γ) Τα περιεκτικά δείχνουν ότι πολλά όμοια πράγματα βρίσκονται στο ίδιο μέρος.

π.χ. καλάμι-καλαμιώνας

Καταλήξεις: -ιάς, -ιά, -ώνας, -ιώνας

δ) Τα τοπικά δείχνουν τόπο.

π.χ. δικαστής - δικαστήριο

Καταλήξεις: -ιο, -είο, -αριό, -άδικο, -ίδικο

ε) Τα **εθνικά** δείχνουν τον άνθρωπο που κατάγεται από συγκεκριμένο τόπο.
π.χ. Πελοπόννησος - Πελοποννήσιος
Καταλήξεις: -ίτης,-αίτης,-ιάτης,-ώτης,-ιώτης,-ανός,-ιανός,-άνος,-ινός,-ιός,-ιος,
-αίος,-έζος

στ) Τα **επαγγελματικά** δηλώνουν επάγγελμα.
π.χ. ψάρι - ψαράς
Καταλήξεις: -άς,-άρης,-ιάρης,-άριος,-τζης

ζ) Διάφορα άλλα ουσιαστικά με διάφορες σημασίες.
π.χ. Βούδας - βουδιστής, ήλιος - λιακάδα, άνθρωπος - ανθρωπιά κλπ.

❖ Ουσιαστικά παράγωγα από επίθετα
Τα ουσιαστικά που παράγονται από επίθετα είναι αφηρημένα και φανερώνουν ιδιότητα σχετική με το επίθετο από το οποίο παράγονται.
π.χ. μαύρος-μαυρίλα, γλυκός-γλύκα κλπ.

Γ) Παράγωγα επίθετα

Τα επίθετα παράγονται από ρήματα, από ουσιαστικά, από επίθετα και από επιρρήματα.

❖ Επίθετα παράγωγα από ρήματα
Καταλήξεις: -τικός,-ερός,-ικός,-τήριος,-τός,-σιμος,-τέος
π.χ. αμελώ - αμελητέος, αντιδρώ - αντιδραστικός, συνεργάζομαι - συνεργάσιμος κτλ.

Τα επίθετα σε -τος που παράγονται από ρήματα λέγονται ρηματικά επίθετα.
π.χ. σκύβω - σκυφτός, γελώ - γελαστός

❖ Επίθετα παράγωγα από ουσιαστικά
Καταλήξεις: -άρης,-ιάρης,-άτος,-ένιος,-ινος,-ερός,-ής,-ωτός,-ακός,-ιακός,-ικός,
-ικος,-άτικος,-ίστικος,-ίσιος,-ιος,-είος,-ειος,-αίος,-λέος,-λος
π.χ. χαρτί - χάρτινος, άνοιξη - ανοιξιάτικος, ποτάμι - ποταμίσιος κλπ.

Παρατήρηση: Τα επίθετα που παράγονται από κύρια ονόματα γράφονται με μικρό.
π.χ. γράφουμε Ισπανός αλλά ισπανικός

❖ Επίθετα παράγωγα από επίθετα
Τα περισσότερα επίθετα που παράγονται από επίθετα είναι υποκοριστικά.
Καταλήξεις: -ούλης,-ούτσικος,-ωπός,-ιδερός,-ουλός
π.χ. άτιμος - ατιμούτσικος, γλυκός - γλυκούλης, μαύρος - μαυριδερός κτλ.

Παρατήρηση: Επίθετα σχηματίζονται και με το στερητικό α(ν)- και έχουν την αντίθετη έννοια από τα πρωτότυπα.

π.χ. αποτελεσματικός - αναποτελεσματικός, σοβαρός - ασόβαρος κλπ.

❖ Επίθετα παράγωγα από επιρρήματα

Καταλήξεις: -ινός, -ιανός

π.χ. μακριά - μακρινός, χθες - χθесινός κλπ.

Δ) Παράγωγα επιρρήματα

Τα επιρρήματα παράγονται από επίθετα, αντωνυμίες, μετοχές και από άλλα επιρρήματα.

Καταλήξεις: -α, -ως, -ού, -θε

π.χ. αμφίβολος - αμφίβολα, βέβαιος - βέβαια κλπ.

Σημ. Οι παραπάνω καταλήξεις είναι οι συνηθέστερες καταλήξεις των παράγωγων λέξεων που συναντάμε στον καθημερινό μας λόγο. Υπάρχουν και άλλες που δεν αναφέρονται σε αυτή τη λίστα.

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Συμπληρώνω τις παρακάτω προτάσεις με τον σωστό τύπο του ρήματος που παράγεται από τις λέξεις που δίνονται στις παρενθέσεις:

α) (ταξίδι)	Του αρέσει πολύ να _____ κάθε καλοκαίρι.
β) (ακριβός)	Τα τελευταία χρόνια η βενζίνη έχει _____ .
γ) (βράδυ)	Όταν _____ ανάβει όλα τα φώτα του σπιτιού.
δ) (συχνά)	Ο Φάνης _____ σε θέατρα και κινηματογράφους.
ε) (κλειδί)	Εγώ _____ πάντα την εξώπορτα του σπιτιού.
στ) (καληνύχτα)	Αφού τον _____, πήγαμε για ύπνο.

2. Από τα παρακάτω πρωτότυπα ουσιαστικά σχηματίζω άλλα ουσιαστικά (παράγωγα):
π.χ. ο ξένος - ο ξενώνας (περιεκτικό ουσ.)

η βάρκα - ο _____	ο λαγός - το _____
η άμμος - η _____	το αμπέλι - ο _____
η ζημιά - ο _____	ο νομάρχης - η _____
η Αθήνα - ο _____	η Κρήτη - ο _____
η βιβλιοθήκη - ο _____	η ρύθμιση - ο _____

3. Γράφω τα **επίθετα** που παράγονται από τα παρακάτω ρήματα:

πιέζω - _____ αστράφτω - _____
περνώ - _____ εμπιστεύομαι - _____
συγκρίνω - _____ υπολογίζω - _____
βλάπτω - _____ αμφισβητώ - _____

4. Γράφω τα **επιρρήματα** που παράγονται από τις παρακάτω λέξεις:

π.χ. βιάζομαι - βιαστικά

δυσάρεστος - _____ πάντα - _____
συνεχής - _____ γρήγορος - _____
λογικός - _____ συχνός - _____

- **Σύνθεση** ονομάζεται η διαδικασία με την οποία συνδυάζουμε μια λέξη με μια άλλη λέξη για να φτιάξουμε μια καινούρια λέξη. Η καινούρια αυτή λέξη ονομάζεται **σύνθετη**. Οι λέξεις που συνδυάστηκαν για να προκύψει η νέα αυτή λέξη ονομάζονται **συνθετικά**.

άμμος	+	θύελλα	=	αμμοθύελλα
ανάβω	+	σβήνω	=	αναβοσβήνω
α' συνθετικό		β' συνθετικό		σύνθετη λέξη

Τα σύνθετα (σύνθετες λέξεις), ανάλογα με τη σημασία τους, χωρίζονται σε: **παρατακτικά, προσδιοριστικά, κτητικά και αντικειμενικά σύνθετα**.

❖ **Παρατακτικά σύνθετα**

Σημαίνουν ό,τι και τα συνθετικά τους ενωμένα με τον σύνδεσμο και. Ανήκουν στο ίδιο μέρος του λόγου (ουσιαστικό+ ουσιαστικό, επίθετο+ επίθετο κλπ.) και παρατάσσονται το ένα δίπλα στο άλλο.

π.χ. ανοίγω + κλείνω = ανοιγοκλείνω
μαχαίρι + πιρούνι = μαχαιροπίρουνο
νότια + ανατολικά = νοτιοανατολικά

❖ Προσδιοριστικά σύνθετα

Ονομάζονται έτσι γιατί το πρώτο συνθετικό προσδιορίζει το δεύτερο.

π.χ. άνεμος + σκάλα = ανεμόσκαλα

σιγά + τραγουδιώ = σιγοτραγουδιώ

προς + καιρός = πρόσκαιρος

Παρατήρηση: Τα προσδιοριστικά σύνθετα διατηρούν το γραμματικό είδος του β' συνθετικού. π.χ. μισός + φαγωμένος = μισοφαγωμένος

❖ Κτητικά σύνθετα

Τα κτητικά σύνθετα σημαίνουν εκείνον που έχει κάτι δικό του (κτήμα του).

π.χ. μαύρα + μάτια = μαυρομάτα (Εκείνη που έχει μαύρα μάτια)

κόκκινα + γένια = κοκκινογένης (Εκείνος που έχει κόκκινα γένια)

❖ Αντικειμενικά σύνθετα

Στα αντικειμενικά σύνθετα το ένα συνθετικό είναι ουσιαστικό και το άλλο είναι ρήμα. Το ουσιαστικό έχει θέση αντικειμένου του ρήματος.

π.χ. ζάχαρη + πλάθω = ζαχαροπλάστης = αυτός που πλάθει τη ζάχαρη
(ουσ.) (ρ.)

• Το συνδετικό φωνήεν

Για να συνδεθούν ορισμένες λέξεις αναπτύσσεται στη μέση ένα φωνήεν (το -ο-), το οποίο λέγεται συνδετικό, γιατί συνδέει τις δύο λέξεις που ενώθηκαν.

ανεβάζω + κατεβάζω = ανεβ-ο-κατεβάζω

Αυτό συμβαίνει όταν το πρώτο συνθετικό ανήκει στα κλιτά μέρη του λόγου (ουσιαστικό, επίθετο, ρήμα). Κάποιες φορές όμως το συνδετικό φωνήεν χάνεται.

π.χ. άγριος + άνθρωπος = αγριάνθρωπος

Το συνδετικό φωνήεν χάνεται όταν το β' συνθετικό αρχίζει από α ή ο.

• Μερικές λέξεις, όταν γίνονται πρώτα συνθετικά, παρουσιάζουν κάποιες αλλαγές στο θέμα τους. Αυτές είναι:

γη	/	γη - /	γήπεδο
		γεώ-/	γεωγραφία, γεώμηλο, γεωμετρία
		για(ο)/	γαιοκτήμονας

νερό	/	νερό- /	νερόβραστο
		υδρ(ο)- /	υδροβιότοπος
		υδατο- /	υδατοδιαλυτός, υδατοκαλλιέργεια

χέρι / χειρο-/ χειροτεχνία, χειροκρότημα
 / χερο-/ χερόμυλος

πατέρας/ πατρο-/ πατροπαράδοτος

μητέρα / μητρο- / μητρόπολη

- Τα επίθετα σε -υς, όταν γίνονται πρώτα συνθετικά, διατηρούν το υ ή έχουν ως συνδετικό φωνήεν το ιο, το ο ή το ι.

π.χ. βαρύς + κόκαλα = βαρुकόκαλος

πλατύς + σκάλα = πλατύσκαλο

και βαρύς + ανασαίνω = βαριανασαίνω

μακρύς + στενός = μακρόστενος

- Τα αριθμητικά, όταν γίνονται πρώτα συνθετικά, παρουσιάζουν αλλαγές στη μορφή τους. Για παράδειγμα το αριθμητικό:

ένα γίνεται μον(ο)- / μονότονος, μονοσύλλαβη κλπ.

δύο γίνεται δι- ή δις- / δισέγγονο, δίφυλλο κλπ.

τρία γίνεται τρι- ή τρις- / τρίμηνο, τριγωνο κλπ.

Τέσσερα γίνεται τετρα- / τετράτομο, τετράγωνο

- Οι λέξεις ομαλός, όροφος, όνομα, ορυχείο, οδύνη και όλεθρος γράφονται με ω και όχι με ο, όταν γίνονται β' συνθετικά.

π.χ. πολύ + όροφος = πολυώροφος

αντί + όνομα = αντωναμία

χρυσός + ορυχείο = χρυσαωρυχείο

αν + οδύνη = ανώδυνος

παν + όλεθρος = πανωλεθρία

- Στη γλώσσα μας υπάρχουν και σύνθετα που μοιάζουν με ολόκληρες ονομαστικές φράσεις. Αυτά ονομάζονται πολυλεκτικά σύνθετα.

Τέτοια είναι: η παιδική χαρά, ο εκδοτικός οίκος, η ζώνη ασφαλείας κλπ.

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Αναλύω τις παρακάτω λέξεις στα συνθετικά τους:

α) κρυφοκοιτάζω - κρυφά + κοιτάζω

β) βαριανασαίνω - _____ + _____ γ) δουλέμπορος - _____ + _____

δ) πεντάγραμμο - _____ + _____ ε) μονόδρομος - _____ + _____

στ) αχνοφαίνομαι - _____ + _____ ζ) τρισδιάστατος - _____ + _____

η) υδρόγειος - _____ + _____ θ) μακρυμάνικο - _____ + _____

2. Σχηματίζω σύνθετα με τα παρακάτω ζευγάρια λέξεων:

α) ποταμός + πλοίο = _____ β) σπίρτα + κουτί = _____

γ) μέρα + νύχτα = _____ δ) ημέρα + μισθός = _____

ε) τομάτα + σαλάτα = _____ στ) φως + στεφάνι = _____

ζ) όρος + σειρά = _____ η) βουνό + κορυφή = _____

θ) χέρι + δύναμη = _____ ι) μακρύς + συρτός = _____

3. Βρίσκω σύνθετες λέξεις με α' ή β' συνθετικό το γράφω:

α' συνθετικό	β' συνθετικό
γραφομηχανή	αντιγράφω

Ομώνυμα ή ομόηχα

Ομώνυμα ή ομόηχα λέγονται οι λέξεις που ακούγονται το ίδιο, αλλά διαφέρουν στην ορθογραφία και τη σημασία.

π.χ. το φύλλο (του δέντρου) - το φύλο (αρσενικό - θηλυκό)
κλείνω (την πόρτα) - κλίνω (ένα ρήμα)
η σκηνή (του θεάτρου) - το σκονί (της πόρτας)

ο ψηλός (που έχει ύψος) - ο ψιλός (ο λεπτός)

το σύκο (το φρούτο) - σήκω (ρήμα)

η νίκη (το αποτέλεσμα του αγώνα)-το νοίκι (το ενοίκιο)

η τύχη (το να είμαι τυχερός) - οι τοίχοι (του σπιτιού)-

τα τείχη (του κάστρου)

όμως (σύνδεσμος) - ο ώμος (μέρος του σώματος) κτλ.

Παράωνυμα

Παράωνυμα λέγονται οι λέξεις που μοιάζουν στην προφορά, αλλά έχουν διαφορετική σημασία και ορθογραφία.

π.χ. ο αμαρτωλός - ο αρματολός

οι αμυγδαλιές - οι αμυγδαλές

το μετάλλιο - το μεταλλείο

η σφήκα - η Σφίγγα κτλ.

Τοπικά παράωνυμα λέγονται οι λέξεις που ξεχωρίζουν μόνο από τη διαφορετική θέση του τόνου και την ορθογραφία.

π.χ. γέρος - γερός

χώρος - χορός

παίρνω - περνώ

φόρα - φορά

σχολείο- σχόλιο κτλ.

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Επιλέγω από την παρένθεση τη λέξη που ταιριάζει και συμπληρώνω τις προτάσεις:

- Ευτυχώς που δεν κράτησε πολύ η διακοπή του ρεύματος γιατί είχαμε μόνο ένα _____ (κερί, καιροί) στο σπίτι.
- Οι ποδοσφαιρικές ομάδες, κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, κάνουν την προετοιμασία τους σε ορεινές περιοχές γιατί εκεί το _____ (κλίμα, κλήμα) είναι καταλληλότερο.
- Έχει κερδίσει τρία χρυσά μετάλλια στην ελληνορωμαϊκή _____ (πάλι, πάλη).
- Οι _____ (κριτικοί, Κρητικοί) φημίζονται για τη φιλοξενία τους.
- Μπόρεσε να βγει από τη δύσκολη κατάσταση γιατί είχε μεγάλη _____ (πήρα, πείρα).
- «_____ (Σύκο, Σήκω) να πάμε στο νοσοκομείο γιατί με πονάει ο _____ (ώμος, όμως) μου.

2. Γράφω δίπλα σε κάθε λέξη ένα **παρώνυμο**:

π.χ. αμαρτωλός - αρματολός

α) μόνος - _____

στ) τεχνητός - _____

β) παίρνω - _____

ζ) η φίλη - _____

γ) πίνω - _____

η) πολιτικός - _____

δ) σχόλιο - _____

θ) χορός - _____

ε) φόρα - _____

η) θέα - _____

3. Φτιάχνω δικές μου προτάσεις με καθένα από τα ζεύγη που ακολουθούν:

κλείνω-κλίνω

φίλος-φύλλο

μιλιά-μηλιά

4. Λεξιλόγιο

εμπιστοσύνη: _____

κίνδυνος: _____

πληγώνω: _____

συμπαθώ: _____

«...Η αλεπού κοίταξε τον μικρό πρίγκιπα για πολλή ώρα. Σε παρακαλώ, εξημέρωσέ με! είπε.

-Το θέλω, απάντησε ο μικρός πρίγκιπας, αλλά δεν έχω πολύ χρόνο. Έχω να ανακαλύψω φίλους και πολλά πράγματα να γνωρίσω.

-Γνωρίζουμε μονάχα τα πράγματα που εξημερώνουμε, είπε η αλεπού. Οι άνθρωποι δεν έχουν πια καιρό να γνωρίζουν τίποτα. Τ' αγοράζουν όλα έτοιμα απ' τους εμπόρους. Επειδή όμως δεν υπάρχουν έμποροι που να πουλάνε φίλους, οι άνθρωποι δεν έχουν πια φίλους. Αν θέλεις ένα φίλο, εξημέρωσέ με.»

Απόσπασμα από τον «Μικρό Πρίγκιπα»,
Αντουάν Ντε Σαίντ Εξυπερύ

Ιστορίες με φίλους

Ευθύς και πλάγιος λόγος

Θυμάμαι

Γραμματική

Τα λόγια κάποιου τα ακούμε με δύο τρόπους:

α) άμεσα (δηλαδή ακούμε το πρόσωπο να μιλάει):

«Να πάρετε μαζί σας τα βιβλία της Ιστορίας».

β) έμμεσα (ακούμε τα λόγια ενός προσώπου, όχι όμως από το ίδιο το πρόσωπο όπως ακριβώς τα είπε, αλλά όπως τα μεταφέρει κάποιο άλλο πρόσωπο.

Η δασκάλα είπε να πάρουμε μαζί μας τα βιβλία της Ιστορίας.

Στην πρώτη περίπτωση λέμε ότι ο λόγος είναι ευθύς, ενώ στη δεύτερη περίπτωση ότι ο λόγος είναι πλάγιος.

- Ο ευθύς λόγος είναι μια ανεξάρτητη πρόταση.
- Ο πλάγιος λόγος αποτελείται από μια ανεξάρτητη πρόταση και από μία εξαρτημένη πρόταση που έχει ρόλο αντικειμένου. (να πάρουμε μαζί μας τα βιβλία της Ιστορίας)

Παρατήρηση: Όταν μέσα στο κείμενο θέλουμε να παραθέσουμε τα λόγια κάποιου, έτσι όπως ακριβώς τα είπε σε ευθύ λόγο, τα ξεχωρίζουμε από το υπόλοιπο κείμενο βάζοντας διπλή τελεία αμέσως πριν από τα λόγια, ενώ τα ίδια τα λόγια τα βάζουμε μέσα σε εισαγωγικά. (Τα παιδιά φώναξαν όλα μαζί: «Θέλουμε παγωτό βανίλια!»)

Επίσης, όταν συνθέτουμε ένα κείμενο και θέλουμε να παρουσιάσουμε έναν διάλογο, τότε δε χρησιμοποιούμε τα εισαγωγικά αλλά την παύλα (-), πριν παραθέσουμε τα λόγια του προσώπου που μιλά. Όταν τον λόγο παίρνει το άλλο πρόσωπο, αλλάζουμε γραμμή και ξεκινάμε πάλι με παύλα (-).

Αλλάζουμε τον ευθύ σε πλάγιο λόγο και τον πλάγιο λόγο σε ευθύ

Για να μετατρέψουμε τον ευθύ σε πλάγιο λόγο κάνουμε ορισμένες αλλαγές στη μορφή κάποιων προτάσεων αλλά και σε κάποιες λέξεις. Στην επόμενη σελίδα, ακολουθεί ένας πίνακας με τις αλλαγές αυτές.

Κείμενο σε ευθύ λόγο:

- Καπετάνιε, πότε επιτέλους θα πιάσουμε λιμάνι;
- Δεν αργούμε. Κάντε λιγάκι υπομονή και σύντομα θα φτάσουμε στη Μάλτα!

Ευθύς λόγος → Πλάγιος λόγος	Παραδείγματα
α) Προσθέτουμε τα ονόματα των προσώπων που μιλάνε ή τα αντικαθιστούμε με κάποια αντωνυμία.	<u>Οι ναύτες</u> ρώτησαν <u>τον καπετάνιο</u> πότε επιτέλους θα πιάσουν λιμάνι και <u>εκείνος τους</u> απάντησε πως δεν αργούν, <u>τους</u> προέτρεψε να κάνουν υπομονή και <u>τους</u> είπε πως σύντομα θα φτάσουν στη Μάλτα.
β) Βάζουμε συνδέσμους για να ενώσουμε τις προτάσεις. (ότι, να, και ,πως, αν κλπ.)	Οι ναύτες ρώτησαν τον καπετάνιο πότε επιτέλους θα πιάσουν λιμάνι <u>και</u> εκείνος τους απάντησε <u>πως</u> δεν αργούν, <u>τους</u> προέτρεψε <u>να</u> κάνουν υπομονή <u>και</u> τους είπε πως σύντομα θα φτάσουν στη Μάλτα.
γ) Χρησιμοποιούμε ρήματα όπως: ρώτησε, είπε, απάντησε, απόρησε, εξήγησε, προέτρεψε κλπ. Συνήθως αλλάζει και ο χρόνος του ρήματος στον πλάγιο λόγο.	Οι ναύτες <u>ρώτησαν</u> τον καπετάνιο πότε επιτέλους θα πιάσουν λιμάνι και εκείνος τους <u>απάντησε</u> πως δεν αργούν, τους <u>προέτρεψε</u> να κάνουν υπομονή και τους <u>είπε</u> πως σύντομα θα φτάσουν στη Μάλτα.
δ) Αλλάζουμε το πρόσωπο των ρημάτων από πρώτο/δεύτερο σε τρίτο.	Οι ναύτες <u>ρώτησαν</u> τον καπετάνιο πότε επιτέλους <u>θα πιάσουν</u> λιμάνι και εκείνος τους <u>απάντησε</u> πως <u>δεν αργούν</u> , τους <u>προέτρεψε να κάνουν</u> υπομονή και τους <u>είπε</u> πως σύντομα <u>θα φτάσουν</u> στη Μάλτα.

Παρατήρηση: 1) Ο πλάγιος λόγος δεν παίρνει ποτέ ερωτηματικό.

2) Όταν στον ευθύ λόγο έχουμε προστακτική, στον πλάγιο γίνεται υποτακτική.

π.χ. Ο δάσκαλος είπε στους μαθητές: «Ανοιξτε τα τετράδια και βγάλτε τα βιβλία σας.»
(ευθύς λόγος)

Ο δάσκαλος είπε στους μαθητές να ανοίξουν τα τετράδια και να βγάλουν τα βιβλία τους.
(πλάγιος λόγος)

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Συμπληρώνω τα κενά των παρακάτω προτάσεων έτσι ώστε να μετατραπεί ο ευθύς λόγος σε πλάγιο:

- «Βγάλε έξω τα σκουπίδια», με παρακάλεσε ο πατέρας μου.

Ο πατέρας μου με παρακάλεσε _____ έξω τα σκουπίδια.

- «Πάμε μια βόλτα;», την ρώτησε ο αδελφός της.

Ο αδελφός της την ρώτησε _____ μια βόλτα.

- Ο τροχονόμος μας προειδοποίησε: «Μην τρέχετε!»

Ο τροχονόμος μας προειδοποίησε να μην _____ .

- «Χαμηλώστε τη μουσική!», είπαν οι γείτονες.

Οι γείτονες είπαν _____ τη μουσική.

- Η δασκάλα μάς είπε: «Αν χρειαστείτε βοήθεια να μου το πείτε.»

Η δασκάλα μάς είπε ότι αν _____ βοήθεια να _____ το _____.

- Ο Στέλιος είπε: «Αύριο θα γράψουμε διαγώνισμα.»

Ο Στέλιος είπε _____ αύριο θα γράψουμε διαγώνισμα.

2. Μετατρέπω τον ευθύ λόγο σε πλάγιο:

π.χ. Η θεία είπε στον ξάδερφό μου: «Μάζεψε τα ρούχα σου από το μπάνιο!»

Η θεία είπε στον ξάδερφό μου να μαζέψει τα ρούχα του από το μπάνιο.

- Ο Τάσος μάς ρώτησε: «Τι ώρα θα αναχωρήσετε για το πάρκο;»
-

- «Αποφύγετε την έκθεση στον ήλιο.», μας συμβούλεψε ο γιατρός.
-

- Ο δάσκαλος είπε στους μαθητές: «Αύριο δε θα κάνουμε καθόλου μάθημα.»
-

- Η μεγάλη ταμπέλα έγραφε : « Απαγορεύεται η διέλευση πεζών και οχημάτων.»
-

- «Υπάρχει ανοιχτό βενζινάδικο εδώ κοντά;», ρώτησε ο πατέρας έναν περαστικό.
-

3. Μετατρέπω τον πλάγιο λόγο σε ευθύ:

π.χ. Ο Σταμάτης μάς είπε ότι θέλει να ενταχθεί στην ομάδα μας.

Ο Σταμάτης μάς είπε: «Θέλω να ενταχθώ στην ομάδα σας».

- Η Δέσποινα ρώτησε τη Φρόσω αν είχε έρθει η ώρα να φύγουν.
-

- Η γυμνάστρια ρώτησε τα παιδιά γιατί καθυστέρησαν να έρθουν στο μάθημα.
-

- Ο δημοσιογράφος ρώτησε τον εικονολήπτη αν ολοκλήρωσε το πλάνο του.
-

- Οι σχολικοί τροχονόμοι λένε στα παιδιά να περνούν προσεχτικά τον δρόμο.
-

- Τα ξαδέρφια μας μάς απάντησαν πως θα έρθουν μαζί μας στο θέατρο.
-

4. Μεταφέρω τις προτάσεις και τις περιόδους του παρακάτω κειμένου από ευθύ σε πλάγιο λόγο, κάνοντας όποιες αλλαγές είναι αναγκαίες:

Της είπε στο τηλέφωνο: «Δεν ξέρω ακόμα ποιοι θα μπορέσουν να έρθουν το Σαββατοκύριακο στο σπίτι μου. Ο Σόλωνας είναι λίγο άρρωστος και η Γιάννα έχει κάποιες έκτακτες υποχρεώσεις». «Μήπως θα ήταν καλύτερα να πραγματοποιηθεί η συνάντηση την επόμενη εβδομάδα;», τον ρώτησε εκείνη.

5. Λεξιλόγιο

φυσαρμόνικα: _____

φιλεύω: _____

ξέφωτο: _____

σωπαίνω: _____

Τα είδη των ανεξάρτητων προτάσεων ανάλογα με τη σημασία τους

Οι ανεξάρτητες προτάσεις ανάλογα με το περιεχόμενό τους χωρίζονται σε προτάσεις κρίσεως, επιθυμίας, ερωτηματικές και επιφωνηματικές.

> Προτάσεις κρίσεως

Είναι οι προτάσεις που χρησιμοποιούμε για να δώσουμε μια πληροφορία, να εκφράσουμε μια γνώμη ή μια κρίση.

π.χ. Μεθαύριο θα πάμε στον κινηματογράφο. (δήλωση)

Το δωμάτιο μυρίζει ψάρι. (πληροφορία)

Το χρώμα αυτό είναι υπέροχο. (κρίση, γνώμη)

> Προτάσεις επιθυμίας

Είναι οι προτάσεις με τις οποίες εκφράζουμε μια επιθυμία, μια παράκληση, μια ευχή, μια προτροπή, μια προσταγή, μια απαγόρευση ή μια αποτροπή.

π.χ. Πάρε μου μια καινούρια τσάντα! (επιθυμία)

Σας παρακαλώ, περάστε στο απέναντι πεζοδρόμιο. (πράκκληση)

Μην τρέχεις τόσο γρήγορα. (αποτροπή)

> Ερωτηματικές προτάσεις

Είναι οι προτάσεις με τις οποίες διατυπώνουμε μια ερώτηση. Συνοδεύονται από ερωτηματικό.

π.χ. Μπορείς να χαμηλώσεις την ένταση της μουσικής;

> Επιφωνηματικές προτάσεις

Είναι οι προτάσεις με τις οποίες εκφράζουμε ένα συναίσθημα (έκπληξη, θαυμασμό κλπ.).

Οι προτάσεις αυτές μπορεί να αρχίζουν με επιφωνήματα ή με τα επιρρήματα πού, πώς.

Συνοδεύονται από θαυμαστικό.

π.χ. Τι γρήγορο και μεγάλο πλοίο!

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Χαρακτηρίζω τις παρακάτω προτάσεις ως προς το περιεχόμενό τους (κρίσεως, επιθυμίας, ερωτηματικές, επιφωνηματικές):

π.χ. Το δελφίνι και ο καρχαρίας ανήκουν στα θηλαστικά.

πρόταση κρίσεως

α) Ο Χάρης επισκέφτηκε το Βυζαντινό Μουσείο.

β) Μακάρι να παίξουμε ποδόσφαιρο.

γ) Δε θέλω να τελειώσουν οι διακοπές!

δ) Τι ώρα θα φύγουμε για το σχολείο;

ε) Σχεδιάζουν με ακρίβεια την κάθε τους κίνηση.

στ) Τι ωραίο που είναι το δάσος!

ζ) Από πού μπορώ να προμηθευτώ εφημερίδες;

η) Μη φύγετε ακόμα!

2. Σχηματίζω προτάσεις:

κρίσεως: α) _____

β) _____

επιθυμίας: α) _____

β) _____

ερωτηματικές: α) _____

β) _____

επιφωνηματικές: α) _____

β) _____

Προσωπικές αντωνυμίες

Θυμάμαι

αντί + όνομα

Οι αντωνυμίες είναι λέξεις που αντικαθιστούν ονόματα (ουσιαστικά και επίθετα). Τις χρησιμοποιούμε γιατί δίνουν στον λόγο μας συντομία και σαφήνεια. Επιπλέον μας βοηθούν να μιλάμε πιο εύκολα για πρόσωπα, ζώα και πράγματα χωρίς να τα επαναλαμβάνουμε συνέχεια.

- Οι περισσότερες αντωνυμίες είναι κλιτές και σχηματίζουν τρία γένη (αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο).
- Διακρίνονται σε οχτώ κατηγορίες/είδη:
α) προσωπικές, β) κτητικές, γ) δεικτικές, δ) ερωτηματικές, ε) αυτοπαθείς, στ) οριστικές, ζ) αόριστες, η) αναφορικές

➤ Οι προσωπικές αντωνυμίες

Χρησιμοποιούμε τις προσωπικές αντωνυμίες όταν θέλουμε να αναφερθούμε στα τρία πρόσωπα του λόγου. Δηλαδή για εμένα (α' πρόσωπο- ο ομιλητής), εσένα (β' πρόσωπο-ο συνομιλητής) και για κάποιον άλλο (τρίτο πρόσωπο-εκείνο για το οποίο γίνεται ο λόγος). Οι προσωπικές αντωνυμίες έχουν δυνατούς και αδύνατους τύπους. Οι αδύνατοι τύποι είναι μονοσύλλαβοι και άτονοι.

Κλίση της προσωπικής αντωνυμίας

		Α' πρόσωπο		Β' πρόσωπο	
		δυνατοί τύποι	αδύνατοι τύποι	δυνατοί τύποι	αδύνατοι τύποι
Ενικός	Ον.	εγώ	-	εσύ	-
	Γεν.	εμένα	μου	εσένα	σου
	Αιτ.	εμένα	με	εσένα	σε
	Κλητ.	-	-	εσύ	-
Πληθυντικός	Ον.	εμείς	-	εσείς	-
	Γεν.	εμάς	μας	εσάς	σας
	Αιτ.	εμάς	μας	εσάς	σας
	Κλητ.	-	-	εσείς	-

Γ' πρόσωπο							
		δυνατοί τύποι			αδύνατοι τύποι		
Ενικός	Ον.	αυτός	αυτή	αυτό	τος	τη	το
	Γεν.	αυτού	αυτής	αυτού	του	της	του
	Αιτ.	αυτόν	αυτή(ν)	αυτό	τον	τη(ν)	το
	Κλητ.	-	-	-	-	-	-
Πληθυντικός	Ον.	αυτοί	αυτές	αυτά	τοι	τες	τα
	Γεν.	αυτών	αυτών	αυτών	των	τους	των
	Αιτ.	αυτούς	αυτές	αυτά	τους	τις/τες	τα
	Κλητ.	-	-	-	-	-	-

Παρατηρήσεις: 1) Χρησιμοποιούμε τους δυνατούς τύπους των προσωπικών αντωνυμιών όταν θέλουμε να τονίσουμε κάτι ή να το ξεχωρίσουμε από κάτι άλλο. Πολλές φορές τους συναντούμε μόνους τους στον λόγο.

π.χ. - Ποιον ζήτησαν στο τηλέφωνο; **-Εσένα.**

-Να πας **εσύ**, όχι **αυτός**.

2) Δεν πρέπει να μπερδεύουμε τους αδύνατους τύπους του γ' προσώπου με το οριστικό άρθρο. Οι αντωνυμίες συνοδεύουν ρήματα και είτε βρίσκονται πίσω είτε μπροστά από αυτά, ενώ τα άρθρα συνοδεύουν ουσιαστικά ή επίθετα.

π.χ. **Τον** γνωρίζεις; (πρ. αντ.)

Της έφερα το δώρο. (πρ. αντ.)

ενώ - Πήρα τον χάρτη. (άρθρο)

Οι μυρωδιές της άνοιξης. (άρθρο)

3) Ο αδύνατος τύπος **τις** μπαίνει πριν από το ρήμα, ενώ ο αδύνατος τύπος **τες** μπαίνει μετά το ρήμα.

π.χ. Κάλεσέ **τες**. / **Τις** τρώμαξες.

4) Οι αδύνατοι τύποι της ονομαστικής πτώσης του γ' προσώπου της προσωπικής αντωνυμίας χρησιμοποιούνται στις εκφράσεις: να τος, να τη, να το, να τοι, να τες, να τα, να τους.

Ασκήσεις εμπέδωσης

1. Μεταφέρω τις παρακάτω προτάσεις από τον ενικό στον πληθυντικό αριθμό:

- Δε με κάλεσε. _____
- Μίλησέ του. _____
- Εσύ ευθύνεσαι γι' αυτό. _____
- Εγώ έφυγα πρώτος. _____
- Σε αυτή να απευθυνθείς. _____
- Δες τον πως τραγουδάει. _____
- Πάρ' την τηλέφωνο. _____

2. Στις παρακάτω προτάσεις κυκλώνω τα άρθρα και υπογραμμίζω τις προσωπικές αντωνυμίες.

- Την θυμήθηκα γιατί την είδα την περασμένη Δευτέρα.
- Τον φίλο σου τον κάλεσες;
- Σας ενημέρωσαν για την αλλαγή της ώρας;
- Ήρθαν σε εμένα αλλά εγώ τους έστειλα σε εσάς.
- Του το είπα του Μάριου αλλά αυτός μάλλον δεν το θυμήθηκε.
- Το ταξίδι ήταν υπέροχο και το ευχαριστηθήκαμε.
- Τις είδα στο προαύλιο να παίζουν με τις φίλες τους.
- Δεν μπορώ να κατανοήσω τις οδηγίες αυτού του παιχνιδιού.

3. Συμπληρώνω τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της προσωπικής αντωνυμίας:

- α) Μην _____ λες τίποτα γιατί πάει και τα λέει.
β) _____ έδωσα έναν χάρακα αλλά δεν _____ επέστρεψαν.
γ) _____ προσπαθώ να συγκεντρωθώ και _____ παίζεις ντράμς.
δ) Δεν υπολογίσαμε καλά τις διαμέτρους _____ των κύκλων.
ε) _____ είδατε να φεύγει νωρίτερα από την τάξη;
στ) Όλοι _____ λένε ότι μοιάζει της γιαγιάς της.

4. Αντικαθιστώ τα υπογραμμισμένα ουσιαστικά των παρακάτω προτάσεων με τον αντίστοιχο τύπο της προσωπικής αντωνυμίας, όπως στο παράδειγμα:

π.χ. Τα παιδιά ξέχασαν τα βιβλία τους. Αυτά ξέχασαν τα βιβλία τους.

- ❖ Ο Λευτέρης ετοιμάζει την τσάντα του. _____
- ❖ Έδωσε τα χρήματα στον Πέτρο. _____
- ❖ Θα ψάξουμε να βρούμε τα δέματα. _____
- ❖ Να η Ελένη, η Ρένα και η Φιλιά. _____
- ❖ Θέλεις τον χυμό σου; _____
- ❖ Γνωρίζω τους φίλους σου. _____

5. Συμπληρώνω τα παρακάτω κενά με το κατάλληλο οριστικό άρθρο ή με τον κατάλληλο τύπο της προσωπικής αντωνυμίας. (Χρησιμοποιώ κόκκινο χρώμα για το οριστικό άρθρο και μπλε για την προσωπική αντωνυμία)

π.χ. Τον γνώριζε καλά τον δρόμο για το κάστρο.

- a) _____ ήξερες ότι από αύριο _____ και ο Στράτος θα κάνετε μάθημα στο άλλο τμήμα;
- β) _____ παιδί δεν άκουσε _____ δάσκαλό του και απομακρύνθηκε από _____ ομάδα.
- γ) - _____ είπαν ότι _____ βιβλίο που θέλαμε να αγοράσουμε δεν είναι διαθέσιμο.
- Μάλιστα. Μήπως _____ πρότειναν κάποιο άλλο;
- δ) _____ με ειδοποίησαν πως _____ πράγματά μου είναι έτοιμα. Λογικά θα _____ ειδοποιήσουν και _____ Κατερίνα.
- ε) _____ πήγα στη γιορτή της μια μεγάλη τούρτα. Εκείνη _____ έφερε στη δική μου μια ακόμα μεγαλύτερη.

6. Γράφω στον πληθυντικό αριθμό, στο ίδιο πρόσωπο, τις παρακάτω φράσεις:

Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
εγώ αισθάνομαι		αυτή συνομιλούσε	
εμένα με πειράζει		της θύμισα	
εσύ διαθέτεις		αυτό τριγυρνούσε	
σε συγκρατούν		το είδαμε	
αυτός ερμηνεύει		να τος	
τον πλήγωσαν		εσένα κοίταξε	

Οι φίλοι τραγουδάνε

Το **ιδίωμα** είναι η γλωσσική ποικιλία που χαρακτηρίζει έναν τόπο ή μια κοινωνική ομάδα.

Ο **ιδιωματισμός** είναι κάθε γλωσσικό στοιχείο που αναφέρεται σε γλωσσικό ιδίωμα ή διάλεκτο της ελληνικής γλώσσας.

Ιδιωματικές λέξεις και φράσεις χρησιμοποιούνται σε πολλά μέρη της Ελλάδας.

Ορισμένες από αυτές είναι: κούτρησα (χτύπησα το κεφάλι μου), ντιπ για ντιπ (εντελώς), έλα βε (έλα εδώ), ξανοίγω (κοιτάζω) , ξεκουσιάθκα (ξεποδαριάστηκα), γκλάβα (κεφάλι) κτλ.

Ασκήσεις

1. Συμπληρώνω καθεμιά από τις παρακάτω φράσεις με μία δευτερεύουσα τελική πρόταση:
π.χ. Έκρυψα τον φάκελο, για να μην τον βρει κανείς.

- Του υπενθύμισε την ώρα του ραντεβού _____
- Τους ακούγαμε υπομονετικά _____
- Φόρεσε τα καλά του ρούχα _____
- Πήγαινε τώρα _____
- Συγκεντρωθήκαμε σήμερα εδώ _____

2. Διακρίνω ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι **τελικές** και ποιες **αιτιολογικές** (σημειώνω στην παρένθεση ένα Τ για τις τελικές και ένα Α για τις αιτιολογικές).
Επίσης, υπογραμμίζω τον σύνδεσμο με τον οποίο εισάγονται.

Μια και ήρθες, κάθισε να πούμε τα νέα μας. (.....)

Δεν είχε εργασίες, αφού το σχολείο δεν λειτούργησε. (.....)

Έλα στο δωμάτιο για να δεις το φωτιστικό. (.....)

Αγόρασε αυτοκίνητο για να πηγαίνει στη δουλειά του. (.....)

Δεν ήρθε στη συνάντηση, διότι δε γνώριζε που θα γινόταν. (.....)

Ξύπνησα να πάω στο σχολείο αλλά ήμουν άρρωστος. (.....)

Οι φίλοι γιορτάζουν

Ασκήσεις

1. Στις παρακάτω προτάσεις αναγνωρίζω το είδος του λόγου (ευθύς ή πλάγιος) και το συμπληρώνω στην παρένθεση. Στη συνέχεια μετατρέπω τις προτάσεις από τον ευθύ σε πλάγιο λόγο και αντίστροφα.

π.χ. Η Ζωή μου φώναξε από μακριά: « Αν ολοκληρώσεις τα μαθήματά σου θα πάμε στον κινηματογράφο!» (ευθύς λόγος)

Η Ζωή μου φώναξε από μακριά ότι αν ολοκληρώσω τα μαθήματά μου θα πάμε στον κινηματογράφο.

- Ο Έκτορας ρώτησε τους αστυνομικούς: «Γνωρίζετε πού βρίσκεται το μετρό της Ακρόπολης;» ()

- Τους παρακάλεσε να τον αφήσουν να δει τον αγώνα. ()

- Τους είπα πως θα ολοκληρώσω πρώτα τη δουλειά που έχω και έπειτα θα τους δεχτώ. ()

- «Ενδέχεται να καθυστερήσω πέντε λεπτά.», είπε ο διευθυντής. ()

- Μας είπε ότι, αν και δε γνωρίζει την υπόθεσή μας, θα μας βοηθήσει να βγάλουμε μian άκρη. ()

Περιεχόμενα

σελ.

Ενότητα 1 ^η : Ο φίλος μας το περιβάλλον	1 - 18
Ενότητα 2 ^η : Η ζωή στην πόλη	19-41
Ενότητα 3 ^η : Τα ζώα που ζουν κοντά μας	42-61
Ενότητα 4 ^η : Οι φίλοι μας, οι φίλες μας	61-90

**ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΩΗ**
τα πάντα για την μάθηση

ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ | ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ | ΔΗΜΟΤΙΚΟ | ΓΥΜΝΑΣΙΟ | ΛΥΚΕΙΟ
Αβέρωφ 12-14, 16452 ☎ 210 9617817 @ info@zois-school.gr 🌐 www.zois-school.gr